

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

Slovenské národní povstání v československém a českém tisku

Bakalářská práce

Autor:	Andrea Obselková
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Marta Kohárová, CSc.

Hradec Králové 2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Andrea Obselková

Studium: P131200

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání, Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Slovenské národní povstání v československém a českém tisku**

Název bakalářské práce AJ: Slovak National Uprising in czechoslovakia and czech press

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá Slovenským národním povstáním v československém a českém tisku. V úvodu práce nastíním příčiny, průběh a důsledky Slovenského národního povstání. Následně budu srovnávat pohled československého a českého tisku, až do současnosti. Čerpat budu z dobového i současného československého i českého tisku, který naleznu ve Státním okresním archivu v Hradci Králové, v Muzeu východních Čech v HK a také z odborné literatury. Využívat budu metody přímé, nepřímé a biografické.

Historická kronika povstání. Agitační ulice na třídě Míru v Pardubicích, Zář. 1984, 35-39, č. 66, s. 3. Češi si připomněli 60. výročí SNP. Radnice : [zpravodaj Hradce Králové]. Hradec Králové, 2004, roč. 7, č. 27, s. 2. TICHÝ, Bořivoj, Naplnujeme odkaz SNP. Slavnostní shromáždění pracujících a mládeže, Pochodeň, 1986, roč. 75, č. 202, s. 1. O úloze žen v SNP. Slavnostní aktiv v krajském městě, Pochodeň. 1984, roč. 73, č. 250, s. 1. PŘIBYL, Josef, Příklad národní hrdosti. 25. výročí Slovenského národního povstání, Jiskra Orlicka 1986, roč. 27, č. 37, s. 1-2. CSÉFALVAY, František a Stanislav MIČEV, SNP: deň po dni. 1. vyd. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2012, 107 s. ISBN 978-80-89514-18-2. Digitální archiv ÚČL AV ČR, v. v. i., fond SLI UČL AV ČR. Archiv hlavního města Prahy, f. Noviny. Muzeum Východních Čech Hradec Králové

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marta Kohárová, CSc.

Oponent: PhDr. Jan Mervart, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc. samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Ve Skále dne:

Anotace

OBSELKOVÁ, Andrea, *Slovenské národní povstání v československém a českém tisku*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 90 s.,
Bakalářská práce.

Bakalářská práce si všímá příprav, průběhu a důsledků Slovenského národního povstání v souvislosti s proměnou názorů na jeho hodnocení v odborné literatuře a tisku od roku 1944 až do současnosti. Opomenuty nebudou ani slovenské reakce na tuto dějinnou událost po roce 1989. Stěžejním podkladem pro tuto práci bylo studium dobového československého a českého tisku uloženého v Archivu Národní knihovny České republiky a také ze studia odborné literatury. Metodou práce je obsahová analýza textu, přímá, nepřímá, biografická a srovnávací metoda. Cílem práce je zdokumentovat změny názorů na povstání s využitím československého a českého tisku od roku 1944 až do současné doby. Hlavní část práce promítne změnu postojů veřejnosti k povstání i pohledem jednoho z účastníků povstání Gustáva Husáka. V práci je obsažena mapa, povstalecké plakáty a také významné osobnosti a pomníky spjaté s touto historickou událostí.

Klíčová slova: Slovenské národní povstání, Slovenská národní rada, Gustáv Husák, Banská Bystrica, československý a český tisk.

Annotation

OBSELKOVÁ, Andrea, *Slovakian National Uprising in Czechoslovakian and Czech press*, Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2017, 90 p., Bachelor thesis.

The Bachelor thesis takes notice of preparations, course and consequences of the Slovakian National Uprising in connection to change of opinions on its evaluation in professional literature and printed material since 1944 until today. Not even Slovakian reactions on the historical event after 1989 will be forgotten. The essential material for the thesis was a study of periodic Czechoslovakian and Czech printed material stored in the archive of the National library of the Czech Republic and of professional literature. The method of the thesis is analysis of text, direct, indirect, biographical and comparative method. The aim of the thesis is to document change of opinions on the uprising using Czechoslovakian and Czech print from 1944 until today. The main part of the thesis shows change of attitudes of public towards the uprising from the point of view of one of the participants of the uprising Gustáv Husák. The thesis includes a map, posters of the uprising and significant personalities and landmarks connected with this historical event as well.

Keywords: Slovakian National Uprising, Slovakian National Council, Gustáv Husák, Banská Bystrica, Czechoslovakian and Czech press.

Poděkování:

Mé poděkování patří především doc. PhDr. Martě Kohárové, CSc. za vedení práce, trpělivost, ochotu a cenné rady a připomínky. Dále vřelé díky patří archivu Národní knihovny České republiky za umožnění studia dobového československého a českého tisku a také své rodině a příteli za podporu při tvoření této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. SLOVENSKÉ NÁRODNÍ POVSTÁNÍ V ODBORNÉ LITERATUŘE	11
1. 1. PŘÍPRAVA POVSTÁNÍ	11
1. 2. OKOLNOSTI SPJATÉ SE ZAHÁJENÍM POVSTÁNÍ	13
1. 3. PRŮBĚH POVSTÁNÍ	14
1. 4. NEBLAHÉ DŮSLEDKY PO POTLAČENÍ POVSTÁNÍ	17
2. OHLAS NA POVSTÁNÍ V TISKU.....	19
2. 1. ROK POVSTÁNÍ 1944.....	20
2. 2. POVÁLEČNÁ LÉTA 1945–1947	25
2. 3. OBDOBÍ PO ÚNORU 1948.....	30
2. 4. PADESÁTÁ LÉTA VE ZNAMENÍ PROCESŮ S BURŽOAZNÍMI NACIONALISTY.....	33
2. 5. ŠEDESÁTÁ LÉTA SPOJENÁ S POSTUPNÝM UVOLŇOVÁNÍM REŽIMU	38
2. 6. OD NORMALIZACE K SAMETOVÉ REVOLUCI	42
3. SLOVENSKÉ NÁRODNÍ POVSTÁNÍ PO ROCE 1989.....	51
3. 1. OHLAS NA POVSTÁNÍ V ČESKÉM TISKU PO ROCE 1989	52
3. 2. SLOVENSKÉ REAKCE NA POVSTÁNÍ PO ROCE 1989.....	54
3. 2. 1. Osobnosti s negativním postojem k SNP	54
3. 2. 2. Osobnosti s pozitivním vztahem k SNP	57
3. 3. ZAHRANIČNÍ POHLED NA POVSTÁNÍ.....	58
3. 4. SNP JAKO STÁTNÍ SVÁTEK, ANO ČI NE?.....	59
3. 5. OKAMŽIKY Z OSLAV PO ROCE 1989.....	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM ZKRATEK	67
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	68
PERIODIKA	68
LITERATURA:	73
INTERNETOVÉ ZDROJE:.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	76

Úvod

Téma bakalářské práce se nazývá Slovenské národní povstání v československém a českém tisku. Jedním z důvodů, proč jsem si toto téma zvolila je, že tuto historickou událost přijímám jako součást dějin, která napomohla k upevnění národního cítění Slováků a také je velmi úzce spjata s historií vzájemných česko – slovenských vztahů. Téma je i v současné době aktuální a zároveň velice kontroverzní a diskutabilní. Dodnes existují dvě skupiny, kdy na jedné straně stojí příznivci povstání a na druhé odpůrci, kteří v něm spatřují zradu. Dalším důvodem výběru tématu byla také snaha probádat hlouběji tuto oblast v tisku.

Cílem práce je zdokumentovat změny názorů na povstání s pomocí československého a českého tisku od roku 1944 až do současné doby. Hlavní část práce promítne změnu postojů veřejnosti k povstání i pohledem jednoho z účastníků SNP - Gustáva Husáka. Práce si také všímá příčin, průběhu a důsledků povstání. Zmíněny budou i slovenské reakce na tuto dějinnou událost po roce 1989. Stěžejním podkladem pro tuto práci bylo studium dobového československého a českého tisku. V neposlední řadě i studium odborné literatury.

Práce vznikla na základě studia archivního materiálu Archivu Národní knihovny České republiky. V práci je představen a prostudován šovinistický tisk slovenského státu *Gardista* a *Slovák*, dále československý tisk *Rudé právo*, které představovalo stěžejní periodikum, *Lidová demokracie*, *Mladá fronta*, *Pravda*, *Práce*, *Svobodné slovo* a v neposlední řadě tisk po roce 1989 *Denní telegraf*, *Haló noviny*, *Hospodářské noviny*, *Mladá fronta dnes*, *Zemské noviny* a *ZN noviny*.

Odborná literatura byla obecného charakteru. Bližší povědomí o proměnách názorů na povstání podává publikace Michala Kšíňana a kol.¹, a také Edity Ivaničkové a kol.² Mezi další autory, jejichž práce byly použity v bakalářské práci,

¹ KŠIŇAN, Michal a kol., *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstanií v strednej Európe (1945–1960)*, Krakov 2012, 282 s, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

² IVANIČKOVÁ, Edita a kol., *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, Bratislava 2008, 413 s, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 17. 3. 2017].

patří: Dušan Čaplovič, Milan Stanislav Ďurica, Jaroslav Hrbek, Jozef Jablonický, Ivan Kamenec, Marta Kohárová, Dušan Kováč, Václav Král, Martin Lacko, Stanislav Mičev, Miroslav Pekník, Anton Rašla, Jan Rychlík či Ladislav Takáč. Proti povstání se ostře vymezoval např. Milan Stanislav Ďurica či Ferdinand Ďurčanský. Historik Václav Král byl zase známý přisuzováním vedoucí úlohy v povstání komunistickým představitelům. Významné stoupence povstání představuje např. Anton Rašla, Dušan Čaplovič, Jozef Jablonický, Ivan Kamenec či Dušan Kováč.³ Velmi přínosným zdrojem, který přiblížil dobu významného účastníka povstání Gustáva Husáka, je vzdělávací přednáška historika Zdeňka Doskočila.⁴

³ ČAPLOVIČ, Dušan a kol., *Dějiny Slovenska*. Bratislava 2000, 309 s.

ĎURICA, Milan Stanislav, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, Bratislava 1996, 274 s.

HRBEK, Jaroslav a kol., *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945, svazek I.*, Praha 2009, 351 s.

JABLONICKÝ, Jozef, *Glosy o historiografii SNP: Zneužívanie a falšovanie dejín SNP*, Bratislava 1994, 153 s.

KAMENEC, Ivan, *Tragédia politika, kňaza a človeka*, Bratislava 1998, 148 s.

KOHÁROVÁ, Marta, *Politické a sociálne ekonomické dejiny Slovenska 20. storočia, 2. diel 1939–1945: Čítanka textů pro studenty historie*, Hradec Králové 2009/2010, 533 s.

KOVÁČ, Dušan, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, 434 s.

KRÁL, Václav, *Historické mezníky ve vývoji Československa*, Praha 1978, 224 s.

LACKO, Martin, *Slovenské národné povstanie 1944*, Bratislava 2008, 223 s.

MIČEV, Stanislav a kol., *Slovenské národné povstanie 1944*, Banská Bystrica 2009, 208 s.

PEKNÍK, Miroslav, *Slovenské národné rady*, Bratislava 1998, 201 s.

RAŠLA, Anton, *Proces s dr. J. Tisom: Spomienky obžalobcu Antona Rašlu a obhajcu Ernesta Žabkayho*, Bratislava 1990, 252 s.

RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, 360 s.

RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, 677 s.

TAKÁČ, Ladislav, *SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994*, Bratislava 1994, s. 392.

⁴ DOSKOČIL, Zdeněk, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

V práci je obsažena metoda přímá, nepřímá, biografická, obsahová analýza textu a srovnávací metoda. Také zde nalezneme mapu povstaleckého území, která zlepšuje přehlednost práce, povstalecké plakáty, fotografie významných osobností a v neposlední řadě památníky spjaté s povstáním.

1. Slovenské národní povstání v odborné literatuře

1. 1. Příprava povstání

Slovenské národní povstání⁵ se organizovalo v součinnosti s armádou, v níž se nacházelo velké množství osob, které byly velmi nespokojeny s ňudáckým režimem a měly odvahu stát se součástí ozbrojeného boje. Vojenské velení reprezentovalo Vojenské ústředí⁶ s podplukovníkem Jánem Golianem⁷. Toto ilegální seskupení se vytvořilo na začátku roku 1944 a dalo podnět k přípravám slovenského ozbrojeného boje. Ján Golian byl jmenován v březnu 1944 prezidentem Edvardem Benešem dočasným vůdcem vojenských aktivit na slovenském území.⁸

Důležitá byla organizovaná spolupráce s Rudou armádou. VÚ vytvořilo dva plány. První byl jasně stanoven tak, že až se Rudá armáda vyskytne u vrcholů Karpat, měly povinnost jí dvě východoslovenské divize povolit přístup na slovenské území. Současně měly posádky na západě a jihu země zabránit Němcům překročit slovenské hranice. Tím se mělo dosáhnout pádu ňudácké vlády a hlavní slovo měla získat Slovenská národní rada⁹ a jí podřízené národní výbory.¹⁰ Druhá možnost byla považována za provizorní. Pokud by se nezdařilo projít karpatskými průsmyky a německá armáda začala okupovat slovenský stát ještě před zahájením povstání, měla slovenská povstalecká armáda za úkol po převzetí moci SNR vytvořit kruhovou obranu a vyčkat než dorazí sovětské vojsko.¹¹

Přípravy povstání však komplikovaly akce partyzánů. Ti se vyskytovali po celém Slovensku a byli známí svým záškodnictvím. S oblibou vyhazovali do

⁵ Dále již SNP.

⁶ Dále již VÚ.

⁷ Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 224.

⁸ Jaroslav HRBEK, *Slovensko v roce 1944 a přípravy povstání*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 236.

⁹ Dále již SNR.

¹⁰ Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 224–225.

¹¹ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 234.

vzduchu mosty, stavěli na cestách zátarasy či napadali vlaky, které vezly na frontu válečný materiál. Hlavní problémy spočívaly v komunikaci díky hornatým oblastem Slovenska, kde se partyzáni vyskytovali a také tvrdohlavost a neschopnost vyjít vstříc vojenským a politickým členům SNR.¹²

Organizace povstání musela být vedena silami, které akceptovaly novou slovenskou skutečnost a byly schopny vytvořit program, který zaujme i širší vrstvy a především budou schopny hromadného povstání. Tuto činnost zvládlo autonomisticky orientované křídlo v čele s Jánem Ursínym a skupina pod dohledem Gustáva Husáka, kam se řadili mladí komunisté-intelektuálové. Program mluvil o návratu do Československa s podmínkou nových principů. Zmiňováno bylo především heslo „rovný s rovným“. Tento program byl zapsán do naší historie jako *Vánoční dohoda*. Byl vytvořen, jak již název napovídá, o Vánocích r. 1943.¹³

Na základě vzniku této dohody byl ustanoven orgán SNR. Byl tvořen třemi komunistickými představiteli (Gustáv Husák, Ladislav Novomeský a Karol Šmidke) a třemi členy občanského bloku, hlavně agrárníků (Jozef Lettrich, Ján Ursíny a jeho švagr Matej Josko).¹⁴ Je však velmi důležité neopomenout fakt, že přijetí *Vánoční dohody* o SNR následovalo až po významném aktu československé zahraniční politiky. Ten se konal 12. prosince 1943, kdy prezident Beneš, u příležitosti návštěvy v Moskvě, podepsal Československo-sovětskou smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci. Ta zaznamenala velký ohlas na domácí půdě, ale především v hnutí odporu.¹⁵

Dne 27. července 1944 v Žarnovické kotlině u Čremošného se naposledy sešla SNR a VÚ. Probírala se politická a vojenská stránka příprav na povstání. Šmidke a Ursíny dostali za úkol udržovat spolupráci mezi SNR a VÚ. Bylo již nezbytné harmonizovat plány slovenského povstání s operačními přípravami sovětské armády, a tak odletěla na jednání do SSSR delegace SNR.¹⁶ Vzájemná

¹² Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 225.

¹³ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 230–231.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Miroslav PEKNÍK, *Slovenské národní rady*, Bratislava 1998, s. 82.

¹⁶ Jaroslav HRBEK, *Slovensko v roce 1944 a přípravy povstání*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 238.

spolupráce však byla komplikovaná a neefektivní. Zástupci SNR se nakonec vrátili z Moskvy až poté, co bylo zahájeno povstání.¹⁷

1. 2. Okolnosti spjaté se zahájením povstání

Partyzánské skupiny se staly jedním z podnětů pro dřívější rozpoutání povstání. Jejich akce se totiž velmi rychle rozpínaly a často znesnadňovaly přípravy povstání. Velkou hrozbu představovala skutečnost, že německá armáda začne okupovat Slovensko ještě před dokončením samotných plánů na povstání. Důležitý zlom nastal 21. srpna 1944, kdy partyzáni sešli z pohoří Velké Fatry a začali okupovat obec Sklabiňa. Zde sídlil i sovětský partyzánský velitel plukovník Piotr Alexejevič Velička. Gustáv Husák se rozhodl Velička osobně navštívit v domnění, že ho přemluví, aby nařídil skupinám nevyvíjet nadále odpor. Dostal slib, podle kterého na chvíli omezí svou činnost, ten však brzy porušily. Následně se odpor rozšířil i do Brezna, Podbrezové a Ružomberku. Mezi 21.–29. srpnem se zformoval partyzánský rajón, který už nebyl v moci bratislavské vlády.¹⁸

Také válka Německa proti SSSR nebyla na Slovensku přijata kladně. Svědčí o tom nesčetné ztráty na lidských životech, které Slováci položili na východní frontě. V roce 1943 začalo vycházet najevo, že Německo začíná být vyčerpáno a válku pravděpodobně prohraje. Pro slovenský stát by to představovalo neblahé důsledky, neboť by stálo na straně poražených. Hromadná nespokojenost se tedy začala zobrazovat už roku 1943 prostřednictvím výrazného růstu činností slovenského odboje.¹⁹

Německý vyslanec Ludin dal Berlínu povel k vyslání německých jednotek na Slovensko již 24. srpna 1944. Až v poslední době vyšlo najevo, že bylo mylným tvrzením, když se říkalo, že Němci údajně začali obsazovat slovenský stát kvůli zajetí a následné vraždě jejich vojenské mise zadržené v Martině 27. srpna 1944. Mise gen. Otty sice byla skutečně povražděna, když se vracela z rumunské

¹⁷ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 258–259.

¹⁸ Tamtéž, s. 260.

¹⁹ Jaroslav HRBEK, *Slovensko v roce 1944 a přípravy povstání*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 230.

Bukurešti, kde proběhl 23. srpna 1944 antifašistický převrat. Skupina cestovala rychlíkem do Berlína, ale na rozkaz železničářů byla nucena vystoupit v Martině. V čele s npor. Cyrilem Kuchtou byla dovedena do kasáren. Ten podal zprávu o její přítomnosti Veličkovi. Velička navrhl dvě možnosti, buď ji dovedou přímo k němu, nebo ať členy mise zabijí. Jan Rychlík říká: „*Dnes ovšem víme, že v Berlíně se o osudu mise dozvěděli teprve zhruba za týden a že tedy tato událost spouštěcím mechanismem nebyla.*“²⁰

Jan Rychlík také předpokládá, že skutečný důvod k obsazení Slovenského státu zapříčinilo místní povstání v Ružomberku dne 27. srpna 1944. V čele akce stál pplk. Mirko Vesel, který s podporou partyzánských oddílů ovládl vedení města. Tím Němci usoudili neochotu slovenské vlády, která nemohla, nebo záměrně nechtěla tuto akci zastavit. Německý generál Hubicki se proto 28. srpna 1944 vydal společně s Ludinem k Tisovi a informoval ho o příchodu německých vojsk. Tiso souhlasil a vyšel jim také vstříc, když slíbil, že bude zbavena veškerých zbraní nespolehlivá slovenská armáda. Téhož dne se konalo také jednání slovenské vlády, jež akceptovala příchod německých vojsk.²¹

1. 3. Průběh povstání

Zavraždění německých jednotek na dvoře martinských kasáren se tedy stalo pro Němce záminkou k přímému útoku. A tak začala být 29. srpna 1944 Slovenská republika okupována.²² Bratislavský rozhlas ve večerních hodinách 30. srpna 1944 zveřejnil Tisovu první veřejnou reakci k povstání. Ten konejšil sebe i veřejnost tím, že jde pouze o cizí výsadkové skupiny a čechoslovakistické politické vlivy. V tomto projevu však nevystupoval jen jako politik, ale dával najevo i svou duchovní stránku, kterou přijímali lidé vstřícněji. Nekompromisní názory na povstalce tlumil omluvným postojem „*otca, ktorý veľkodušne spät' prijíma márnokratného svojho syna... zvieria do náručia tých svojich poblúdicov, ktorí v slabej chvíli odtrhli sa od*

²⁰ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 260.

²¹ Tamtéž, s. 260–261.

²² Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 225.

slovenského zväzku.“²³ Členy armády vybídl, aby přijímali rozkazy pouze z Bratislavy a obyvatele uklidňoval, že slovenský prezident je naživu, vláda dodržuje své povinnosti a brzy nastane opět klid a mír. Dle Ivana Kamence očividně vyplývá, že Jozef Tiso neměl reálnou představu o tom, co se na Slovensku skutečně odehrává.²⁴

Během mobilizace slovenského státu měl velmi důležitý úkol radiový vysílač v Banské Bystrici.²⁵ Ten přerušil již 30. srpna 1944 program z Bratislavy. Lidé v něm uslyšeli hlas pplk. Mirko Vesela, který četl dvě proklamace. Jedna byla určena vojsku a druhá slovenskému národu. S vytvořením proklamací mu pomohl bratr Milan a kamarád Miloš Marko. Společně se vydali za Vavro Šrobárem a s jeho pomocí je sepsali.²⁶ Už 2. září 1944 však došlo ke zdemolování radiového vysílače během bombardování. Přenos informací tedy zajišťoval až do října 1944 povstalecký rozhlas. K podpoře sil v boji proti Němcům bylo využíváno různých prostředků. Mezi hlavní můžeme zařadit to, že na svobodném území se začal tisknout a rozšiřovat povstalecký tisk a letáky.²⁷

Na Slovensku vzniklo dvojvládní, kdy vedle sebe působily „dva státy“. Na západě a východě Slovenska se udržel ľudácký slovenský stát v čele s prezidentem Jozefem Tisem, který se 2. září jednoznačně postavil proti povstání. A na středním Slovensku se rozprostíralo povstalecké území. Byla zde znovu vytvořena formálně Československá republika, která se bránila německé agresi. Většinou podporu společnosti měli na své straně povstalci. Za bratislavskou vládu se postavili fanatičtí radikální slovenští nacionalisté z Hlinkovy gardy²⁸, kteří byli věrni ľudákům. Ti vytvořili Pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy, které bojovaly především proti partyzánům. Povstání bylo dle Jana Rychlíka „*především bojem*

²³ Ivan KAMENEC, *Tragédia politika, kňaza a človeka: Dr. Jozef Tiso 1887–1947*, Bratislava 1998, s. 107–108.

²⁴ Tamtéž, s. 108.

²⁵ Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 226.

²⁶ Miroslav ŠIŠKA, *Životopis prvné výzvy*, Rudé právo (dále jen RP) ročník 1, 1991, s. 5.

²⁷ Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 226.

²⁸ Dále již HG.

*slovensko-německým, přičemž hlavní boje sváděly regulérní slovenské a německé armády, avšak mělo z hlediska Slováků i určité rysy občanské války.*²⁹

Až do poloviny října se povstalci hrdě bránili německé agresi. Svědčila o tom např. skutečnost, že 6. října 1944 byly překonány v Dukelském průsmyku hranice Slovenska. Akci měla na svědomí sovětská armáda společně s 1. čs. armádním sborem generála Ludvíka Svobody.³⁰

V půlce října došlo k nepředvídatelným událostem. Němci totiž uskutečnili 15. října 1944 puč v Maďarsku. Byl sesazen regent Horthy a nahrazen Ferencom Szálasiem. Přes maďarsko-slovenskou hranici přešla 19. října 1944 německá armáda a zahájila útok i od jihu.³¹ Karpatsko-dukelská operace se blížila ke svému závěru. Oficiálně skončila 28. října 1944. Sovětská armáda se tak nedostala na Slovensko, ani nenavázala spojení s povstalci.³² Také armáda na západě Slovenska byla odzbrojena, včetně Bratislavy a vojska v údolí Váhu. Dodnes se spekuluje, zda bylo odzbrojení na západě chybou špatné organizace, nebo bylo zapříčiněno nerozhodností důstojníků, či touhou zachovat věrnost vládě v Bratislavě. Jan Rychlík připouští, „že zde působilo zřejmě více důvodů“.³³

Po diskuzích s Golianem se SNR rozhodla přesunout 22. října 1944 na Donovaly.³⁴ Generál Viest, který byl velitelem povstalecké armády na slovenském území,³⁵ poté propustil zbylé členy SNR a vojáky, načež se někteří z nich rozhodli připojit k partyzánům, kde pokračovali v odboji proti oddílům SS.³⁶

²⁹ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 263.

³⁰ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 249.

³¹ Tamtéž.

³² Jaroslav HRBEK, *Karpatsko-dukelská operace*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 344–345.

³³ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 238.

³⁴ Tamtéž, s. 249.

³⁵ Jaroslav HRBEK, – Vít SMETANA, *Povstání na Slovensku*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 260.

³⁶ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 249.

Osud Banské Bystrice se zpečetil 27. října 1944, kdy bylo toto město dobyto Němci bez řádného boje.³⁷

1. 4. Neblahé důsledky po potlačení povstání

Na Slovensku vypuklo po poražení povstání období hrůz. Každý, kdo se zúčastnil povstání a nestačil uprchnout, nebo se schovat, byl stíhán jednotkami SS, či POHG. Bylo zničeno mnoho vesnic z důvodu spolupráce s partyzány či za přímou účast. Muži byli popravováni, či posíláni do koncentračních táborů. Opět začal také hon na židy³⁸, kteří byli deportováni do vyhlazovacích táborů.³⁹

Do paměti lidí neodmyslitelně vstoupily popravy v obci Kremnička u Banské Bystrice. Od listopadu 1944 do března 1945 zde bylo popraveno více jak 700 osob. Jednalo se o vojáky, odbojáře, partyzány, židy, cizince i ženy s dětmi. Při těchto popravách asistovali i příslušníci 5. polní roty HG.⁴⁰ *Svobodné slovo* připomínalo, že v čele roty stál Slovák Jozef Nemsila. Po krutých vraždách dostávali den služebního volna, aby prodali věci po obětech a mohli peníze následně propít. Prodávali zejména oblečení, obuv, šperky či zlaté zuby. K odsouzení členů POHG došlo až třináct let po ukončení války. Jozef Nemsila u soudu nebyl přítomen, protože se mu podařilo utéct po válce do Kanady. V roce 1995 v kanadské televizi řekl: „*Jsem nevinný. Osobně jsem se ničeho nezúčastnil. Musíte mne pochopit.*“⁴¹

Další „potrestanou“ obcí byla Nemecká, zde u místní vápenky docházelo k masovým popravám členů odbojového hnutí včetně podezřelých osob. V Kremničce byly oběti po zastřelení ještě spalovány. Smutným zjištěním byl fakt, že na popravách se spoluúčastnili i příslušníci pohotovostních oddílů z Považské Bystrice.⁴²

³⁷ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, s. 249.

³⁸ Pozn. malé písmeno ž u slova žid podle pravidel českého pravopisu.

³⁹ Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 231–232.

⁴⁰ Martin LACKO, *Slovenské národné povstanie 1944*, Bratislava 2008, s. 175–176.

⁴¹ Eliška HORELOVÁ, *Slovenská diplomacie nezná minulosť Jozefa Nemsily?*, *Svobodné slovo* (dále jen SS) 87 (115), 1995, s. 10.

⁴² Martin LACKO, *Slovenské národné povstanie 1944*, Bratislava 2008, s. 176.

Také partyzáni se však neodmyslitelně zapsali do paměti tím, že se dopustili několikrát trestných činů na obyvatelstvu dokonce ještě v průběhu povstání. Nejproslulejší čin se stal v Hájnikoch, kde 17. září 1944 zabili partyzáni z 1. čs. partyzánské brigády M. R. Štefánika 11 osob, včetně katolického kněze A. Šaláta. Trest smrti byl vyřčen díky povstaleckým orgánům nad třemi pachateli. Nejkrutější případ byl však spáchán u slovenské obce Sklené 21. září 1944. Zde zastřelili partyzáni 187 místních německých mužů v rozmezí 15–59 let. Tento zločin se začal vyšetřovat již během SNP, ale viníci nebyli bohužel dodnes odsouzeni.⁴³

Samotný Jozef Tiso byl odsouzen Národním soudem, v čele s předsedou Igorem Daxnerem, v Bratislavě 15. dubna 1947 k trestu smrti provazem.⁴⁴ Nejedným rozporuplným činem se hlásil k německému státu. Byl obviňován z rozbití Česko-Slovenska., perzekucí a likvidací židovských obyvatel v souladu s vlastním slovenským protižidovským rasovým zákonodárstvím. Pozval na slovenské území německé vojáky a členy SS, které po dobytí Banské Bystrice osobně vyznamenal medailemi slovenského státu.⁴⁵

⁴³ František CSÉFÁLVAY – Marian UHRIN, *Partizánske hnutie počas SNP*, in: Slovenské národné povstanie 1944, Banská Bystrica 2009, s. 119.

⁴⁴ Anton RAŠLA, *Proces s dr. J. Tisom: Spomienky obžalobcu Antona Rašlu a obhajcu Ernesta Žabkayho*, Bratislava 1990, s. 234–235.

⁴⁵ Dušan ČAPLOVIČ a kol., *Dějiny Slovenska*, Bratislava 2000, s. 258–259.

2. Ohlas na povstání v tisku

Jaký byl ohlas na SNP v tehdejších periodikách? V práci je představen a prostudován šovinistický tisk slovenského⁴⁶ státu *Gardista*, dále československý tisk *Rudé právo*, které představovalo stěžejní periodikum, *Lidová demokracie*, *Mladá fronta*, *Pravda*, *Práce*, *Svobodné slovo* a v neposlední řadě tisk po roce 1989 *Denní telegraf*, *Haló noviny*, *Hospodářské noviny*, *Mladá fronta dnes*, *Zemské noviny* a *ZN noviny*. Tisk hrál vždy velmi důležitou roli ve vnímání veřejnosti k politické situaci ve změnách postojů k mezinárodnímu i vnitrostátnímu vývoji a také historickému hodnocení významných politických i vojenských událostí. Měnil se také pohled na SNP, jež výrazně ovlivnilo vztah Čechů a Slováků. Můžeme je vnímat jako kroniku domácí a zahraniční politické situace, která se podřizovala propagandistickým liniím i aktuálním potřebám. Ukazovala také názor vedení státu, který kladl důraz na svůj způsob vzpomínání a politické využívání událostí ve prospěch režimu.⁴⁷

Od počátku SNP se setkáváme se dvěma názory. Obecně můžeme říci, že účastníci povstání vnímali tuto událost jako významný akt protifašistického odporu a symbol hrdinství. Na druhé straně stáli lidé věrní režimu, který byl reprezentován prezidentem Jozefem Tisem. Ti nazývali ozbrojený čin jako protistátní a protinárodní spolčení, v jehož důsledku došlo ke zbytečnému krveprolití a zradě vlastní státnosti.⁴⁸ *Práce* zdokumentuje změnu postojů veřejnosti k povstání i pohledem jednoho z účastníků SNP - Gustáva Husáka⁴⁹, a také vedení politické strany, jejímž byl oddaným a přesvědčeným členem – KSČ.

⁴⁶ Pozn. ve slově slovenský píšeme malé s, protože se jedná o neoficiální slovenský stát.

⁴⁷ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 179, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁴⁸ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 9, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁴⁹ ČTK, *Berlínská výstava připomíná Slovenské národní povstání*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/berlinska-vystava-pripomina-slovenske-narodni-povstani_399040.html), publikováno: 24. 9. 2016, [citováno k 2. 3. 2017].

2. 1. Rok povstání 1944

V době existence posledních let slovenského státu bylo SNP oficiálně hodnoceno jako zločinecké povstání proti vlastnímu státu. Tento názor byl podpořen vládními a kulturními elitami, které rozhodovaly a dohlížely na to, co je pro veřejný výklad správné a podstatné.⁵⁰ „*Státní propaganda proto tvrdila, že došlo k puči nezodpovědných čechoslovakistických a bolševických band, kterým se podařilo oklamat i pospolitý lid.*“⁵¹ Jejím cílem bylo zobrazit společnosti povstalce jako osoby, které neoplývají inteligencí a vzděláním, chybí jim disciplína, mají rády alkohol a stále narušují pořádek tím, že vraždí a rabují. Také kladli velký důraz na fakt, že ne všichni lidé se povstání zúčastnili. Tím chtěli docílit toho, aby společnost nevnímala tuto akci jako celonárodní. V tisku slovenského státu *Gardistovi* se objevovaly informace, které se zastávaly slovenského lidu. *Gardista* zmiňoval např., že se slovenský národ nehlásil k akcím čechobolševistických skupin. Také psal, že: „*Obyvatelé musí zatnout zuby a bezmocně vykonávat rozkazy banditů.*“⁵² Je důležité zmínit, že na počátku byla veřejnosti předkládána informace, že spouštěcí reflex pro povstání zavedla rozhlasová propaganda ze Západu, konkrétně Beneš a jeho agenti.⁵³

Pro tuto dobu bylo také specifické absurdní vyjadřování prezidenta Jozefa Tisa, který se snažil argumentovat ve prospěch Němců a obhajoval bojující Slováky. Podle něho se zúčastnila povstání velká část slovenských vojáků a civilistů jen díky lživé zprávě, která se dostala do podvědomí lidí prostřednictvím „*rafinovaných*

⁵⁰ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 10, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁵¹ Miroslav MICHELA, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 2, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 6. 3. 2017].

⁵² Tamtéž.

⁵³ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 197, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

agentov a terorizovaných alebo úplatkami zlákaných jednotlivcov.“⁵⁴ Tiso také řekl: „Ludia boli zvedení klamnou informáciou, že Nĕmci obsadzujú krajinu, zabili prezidenta a odvliekli vládu, a preto povstali vlastne na ich záchranu. Nĕmci nepřišli Slovensko obsadiť.“⁵⁵ Slovenský bojující lid se prý nechal zlákat lstivou taktikou a podlehl, když uslyšel poplašné heslo: „Maďaři jsou v několika proudech na postupu proti Slovensku. Slováci, přidruzte se k nám, berte zbraň na obranu Slovenska proti Maďarům!“⁵⁶ I přes tuto Tisovu obhajobu byli povstalci stále označováni za „trúdiv a tupcov, ktorým sa nechce robiť.“⁵⁷ Tiso se také dodatečně přiznal, že nesl zodpovědnost za příchod německých jednotek. Ty dle jeho názoru nepřišly zem okupovat, ale odstranit partyzánskou skupinu na Slovensku. „Nemecké vojsko neprichádza Slovensko obsadiť, ale vrátiť Slovensku charakter pokojného štátu... a slovenskému pokojemilovnému človeku vrátiť istotu života a majetku. Naše vojsko a každý statočný Slovák bude nemecké jednotky v tomto zámere podporovať.“⁵⁸

Mladá fronta dnes v roce 2004 připomínala, že Jozefa Tisa podporovalo v jeho názoru mnoho lidí. Reportér Cincibus vedl 30. října 1944 dialog se studentkou, kterou zadrželi partyzáni v souvislosti s projevením náklonnosti vůči Němcům. Ona sama to nepopírala a řekla: „Udal mě jeden komunista. Údajně tak učinil proto, že jsem sympatizovala s Němci. Jako dobrá Slovenska jsem se ale zastala svého lidu, státu i našeho prezidenta. A vůbec, hájila jsem i německé vojáky!“⁵⁹

⁵⁴ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 187, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁵⁵ Tamtéž, s. 187.

⁵⁶ Milan Stanislav ĎURICA, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, Bratislava 1996, s. 183.

⁵⁷ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 188, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁵⁸ Ivan KAMENEC, *Tragédia politika, kňaza a človeka*, Bratislava 1998, s. 107–108.

⁵⁹ Jiří HOŠEK, *Záznamy odkrývají zapomenuté boje SNP*, *Mladá fronta dnes* (dále jen MFD) 15 (201), 2004, s. A/10.

Klamné bylo také tvrzení, že až od vypuknutí povstání bojovali lidé za obnovu Československa. Tato informace byla spjatá s odbojem v oficiálním tisku ještě před povstáním. Např. týdeník slovenského státu *Slovák* dával jasně najevo své sympatie k zachování slovenského státu: „*Pochybná je mienka, že puč bol vyvolaný pre spoločný boj proti Nemecku. Boj bol nastolený hlavne pre zničenie slovenskej štátnej samostatnosti!*“⁶⁰ Po potlačení povstání jsme si mohli přečíst v tisku slovenského státu *Gardisti* naivní článek líčící návrat poražených vojáků. „*Húfne sa vracajú ... stovky vojakov, ktorých čechobolševické bandy zavliekli na svoju stranu ... vieme si predstaviť ako pokorení a sklamaní ... sa vracali títo vojáci do svojich kasární, kam sa mali vrátiť jako víťazi. Takto však prichádzajú ako oklamaní a poučení čechobolševickým rajom, aby z nich boli zasa triezvi roduverní slovenskí vojáci.*“⁶¹

Nutno také zmínit, že po porážce povstání zvítězila aktuální německá tendence pyšnit se vítězstvím. Puč se v oficiální propagandě přejmenoval na povstání. To se z nepřípraveného plánu přeměnilo na předem zorganizované. Hlavní postavy, za které byli dosud označováni příznivci Beneše, Češi a bolševici, nahradili zatčení generálové Golian a Viest. Vrcholem se stal oficiální rozhovor prezidenta Tisa, jenž poskytl německému tisku. V něm nezapomněl zmínit klady ochranného přátelství s Německem a připomněl teze o zradě zkažené inteligence a obelhané společnosti.⁶² V projevu u příležitosti vojenské přehlídky z 30. října 1944 v Banské Bystrici shledával nejsilnějším nepřítelem slovenského státu Edvarda Beneše. Ten měl údajně v plánu vytěsnit slovenský stát. Moc dobře ale dle Tisa tušil, že poslat Slováky proti vlastnímu státu, je nesmyslné. A tak vydal následující heslo: „*Slováci, do boje, pretože Němci vám zavraždili prezidenta!*“⁶³ Následně

⁶⁰ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 188–189, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁶¹ *Húfne sa vzdávajú*. *Gardista* 6 (242), 1944, s. 1.

⁶² Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 197, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁶³ Milan Stanislav ĎURICA, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, Bratislava 1996, s. 195.

se obhajoval argumenty, proč bylo nutné pozvat na pomoc Velkoněmeckou říši. Skláněl se před Adolfem Hitlerem, kterého nazýval ochráncem slovenského národa.⁶⁴

V *Gardistovi* se bylo možné následně dočíst, jak byla společnost seznámena s blízcími se popravami Goliana a Viesta. *Gardista* také upozorňoval, že vždy se najdou sentimentální lidé, kteří by odpouštěli, ale „*nenariekajme, že nás je málo a že škoda každého Slováka ... Bez niekoľkých darebákov, ktorí širili v národe len rozklad, náš národ nezhyne.*“⁶⁵

Zajímavý byl také pohled a reakce protektorátní vlády a české společnosti na povstání. SNP bylo, jak se očekávalo, protektorátní vládou zavrženo. Ta se vyjadřovala podobně jako vláda v Bratislavě a Němci. Tvrdila, že SNP mají na svědomí bolševici, eventuálně židé, kteří pouze kradou a zabíjí. Češi si měli dávat pozor, aby nedopadli stejně. V podobném duchu se vyjadřoval ministr školství a osvěty Emanuel Moravec, ministr vnitra Richard Bienert i předseda vlády Jaroslav Krejčí.⁶⁶

Na druhé straně stála česká společnost, která se odlišovala od názorů protektorátní vlády. Povstání vnímala jako odstranění zrady ze 14. března 1939. Cítila však nevraživost vůči bratislavským Ľudákům, kteří se odmítli povstání zúčastnit a také k Tisovu chování. Došla tedy k závěru, že trest nemá minout vedle českých zrádců ani čelní představitelé slovenských Ľudáků.⁶⁷

Český historik Jan Gebhart v článku v *Zemských novinách* vzpomínal na statečnost protektorátních obyvatel. Připomínal, že informace o povstání se moravský a český lid dozvídal prostřednictvím povstaleckého vysílače z Banské Bystrice. Dalším zdrojem bylo vysílání zahraničního rozhlasu BBC, ve kterém již 8. září 1944 vybízel Edvard Beneš Čechy k podpoře: „*Pomáhejte Slovensku už dnes, jak jen můžete.*“⁶⁸ Odbojové hnutí však bylo v té době na pokraji svých sil a situaci

⁶⁴ Milan Stanislav ĎURICA, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, Bratislava 1996, s. 195.

⁶⁵ *Osud zradcov*, *Gardista* 6 (248), 1944. s. 1.

⁶⁶ Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 265.

⁶⁷ Tamtéž, s. 266.

⁶⁸ Jan GEBHART, *Trest smrti za pomoc slovenským povstalcům*, *Zemské noviny* 9 (218), 1999, s. 7.

ještě zhoršilo srpnové zavedení bezpečnostní zatýkací akce Gitter II (Mříže) řízené z Berlína. K. H. Frank začínal mít strach, že povstání na Slovensku bude inspirovat i Protektorát Čechy a Morava. Rozhodl se tedy zveřejnit 15. září 1944 zvláštní rozkaz: „*Smrtí bude potrestán, kdo neoprávněně překročí nebo překročit se pokusí německo-slovenské hranice podél Protektorátu Čechy a Morava.*“⁶⁹ Na základě tohoto popudu proběhly hned 16. září 1944 v Novém Hrozenkově veřejné popravy lapených osob, které měly vyděsit lid od podobných akcí. Hranice však byly, i přes odpor okupujících, nadále částečně prostupné.⁷⁰

Ke konci povstání se začínalo čím dál zřetelněji projevat snížení důvěry vůči Němcům. Lidé žádali více informací, které by se týkaly slovenských vojáků a zajatců poslaných do Německa. Na konci října jim bylo prostřednictvím slovenského tisku *Gardisty* přislíbeno, že se vrátí do rodné země. K dalšímu prohloubení nedůvěry došlo díky internímu hlášení vládního pověřence v obsazené Bánské Bystrici. Ten podal 15. listopadu 1944 negativní informace o Němcích, kde zmínil, že konfiskují potraviny, přivlastňují si dobytek jako válečnou kořist a pálí nábytek. Situace pokračuje 28. listopadu 1944, kdy se pověřenec opět zmiňuje, že si Němci odváží vagóny, jejichž obsah nezná. Prosí tedy, aby se co nejdříve tento problém s Němci projednal.⁷¹

Pomyslný hřebíček zasadili Němci prostřednictvím oficiální německé zprávy o potlačení povstání. Ta se vyskytovala ve slovenském tisku *Gardistovi* a obsahovala výčet padlých, zajatých a ukořistěných válečných zbraní. „*Po skončení očišťovacích akcií značné nemecké sily môžu sa teraz nasadiť pre iné účely. ... Nemožno napokon uprieť veľký vojenský ako aj politický význam, aký malo likvidovanie povstania na Slovensku.*“⁷²

⁶⁹ Jan GEBHART, *Trest smrti za pomoc slovenským povstalcům*, *Zemské noviny* 9 (218), 1999, s. 7.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Marína ZAVACKÁ, *Vojna slov - protiodbojová propaganda v Povstaní a o Povstaní*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 198–199, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 5. 3. 2017].

⁷² Tamtéž.

Také různorodost organizátorů a přímých účastníků povstání byla předzvěstí hádek, které měly za příčinu odlišné podání smyslu SNP.⁷³ Např. Gustáv Husák byl v průběhu povstání jedním z nejvýznamnějších komunistických představitelů a zastával funkci Pověřence vnitra (ministr vnitra na povstalecké území). Po potlačení povstání uprchl do hor, kde si sáhl na dno svých fyzických sil. Zachránil ho až evangelický farář Ľudovít Bortel, který celé jeho skupině pomohl překonat Nízké Tatry a dovedl je do vesnice Horná Levota. Zde se Gustáv Husák schovával na faře. Poté obelstil Němce pomocí falešných dokladů a přesunul se na jižní Slovensko do vesnice Žemberovce. Zde následoval asi měsíční úkryt ve sklepení a poté příchod Rudé armády, které řekl své pravé jméno, načež byl poslán do Moskvy. Tam už se projednávala nová forma Československa.⁷⁴ V období povstání kladl důraz na jednotu národa a odstranění historické neaktivity Slováků. Následující rok v tisku *Pravda* lpěl na požadavku přední úlohy KSS. Současně však v *Novom slove* hovořil o vzájemné spolupráci s demokraty a projevoval sympatie Sovětskému svazu.⁷⁵

2. 2. Poválečná léta 1945–1947

V roce 1945 nastala důležitá změna, která zapříčinila změnu pohledu na SNP. V důsledku kolaborace s nacisty byli tehdejší zástupci moci odsunuti z povědomí veřejného života. Nahradili je (staro)noví politici mezi kterými se nacházelo mnoho přímých účastníků povstání. Ti SNP vnímali jako nástroj, díky kterému se začlení do vítězné protinacistické koalice.⁷⁶ Jedním z nich byl i Gustáv Husák, kterému účast

⁷³ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 221, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

⁷⁴ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

⁷⁵ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 221, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

⁷⁶ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 10–11, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

v postání zaručila po ukončení války znovu funkci Pověřence vnitra.⁷⁷ Vůdčí postavení SNP a protifašistického odboje po válce téměř zastínilo vzpomínky na Slovenskou republiku. Její osud přešel díky kolaboraci do ústraní. Vzpomínalo se pouze na vyprávění o odbojovém obyvatelstvu, slovanské solidaritě a klerofašistickém útisku.⁷⁸ Slovenský stát také nebyl okupován a nemusel platit reparace.⁷⁹

Pojďme se blíže podívat na to, jak bylo SNP veřejně prezentováno v letech 1945–1947. Již 15. května 1945 v Bratislavě ustanovila SNR trend, díky kterému se zvolená města, vesnice, vojenské útvary a mnohé instituce nazývaly dle významných představitelů SNP. Také se prosadila výstavba památníků, soch a udělování vyznamenání. Zástupci SNR se shodli, že příběh SNP se stane prvotní součástí politické legitimacy a veřejnou ideologií poválečné republiky.⁸⁰ V Banské Bystrici došlo roku 1945 k přejmenování náměstí z původního Masarykova na Náměstí Národního povstání a uprostřed byl vybudován pomník Rudé armády.⁸¹

V *Rudém právu* se psalo o doprovodné akci, která se konala v rámci prvního výročí SNP. Dějištěm se stal Turčianský Svätý Martin, kde se konal celoslovenský sjezd partyzánů, jenž pořádal Svaz partyzánů na Slovensku. Pyšně se zde vzpomínalo na jejich hrdinské činy a vzniklo zde heslo „*Co partyzán, to hrdina práce.*“⁸² Periodikum *Pravda* zase připomínalo, že zde odkryl předseda SNR Lettrich pomník padlým bojovníkům.⁸³

⁷⁷ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

⁷⁸ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 10–11, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁷⁹ Jaroslav ŠAJTAR, *Před 70 lety vypuklo Slovenské národní povstání, úzce se dotýká i českých dějin*, dostupné online (<http://www.reflex.cz/clanek/historie/58670/pred-70-lety-vypuklo-slovenske-narodni-povstani-uzce-se-dotyka-i-ceskych-dejin.html>), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 8. 3. 2017].

⁸⁰ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 13–14, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁸¹ Tamtéž, s. 15.

⁸² *Co partyzán, to hrdina práce*, RP 25 (95), 1945, s. 1.

⁸³ *Zahájení oslav slovenského povstání*, Pravda 1 (92), 1945, s. 1.

Banská Bystrica se stala výsadním místem spojeným s oslavou prvního výročí SNP. Pořádala se zde velká manifestace spojená s návštěvou vládních špiček. Nechybělo ani položení základního kamene Památníku SNP. Oslavy probíhaly současně na více místech najednou.⁸⁴ Jmenujme např. Košice, Bratislavu či Zvolen.⁸⁵

Mezi zúčastněnými v Banské Bystrici nechyběli ani partyzánské velitelé ze Sovětského svazu, též hosté z Čech a Moravy v čele s prezidentem Edvardem Benešem. Ten ve své řeči vyjádřil vřelé díky povstalcům za jejich statečnost a také za to, že mu ve velké míře usnadnili práci v zahraničí. Hostům přiblížil SNP jako nezbytnou část československého hnutí odporu řízeného z Londýna. Používal záměrně slovní spojení banskobystrické povstání, aby zvýraznil důležitost místního charakteru. Slavnostní program doprovázely četné politické schůze i lidové zábavy. Obecně se však první oslava SNP nesla v duchu piety.⁸⁶ Banská Bystrica zaujala prvenství v oslavách až v šedesátých letech, kdy zde byl založen památník a muzeum SNP.⁸⁷

Periodikum *Pravda* připomínalo, že u příležitosti prvního výročí SNP měl také projev ministr vnitra Nosek. Ten s hrdostí vzpomínal na statečnost slovenských partyzánů a celkově na slovenský bojovný národ, jehož povstání mělo nezpochybnitelný význam i pro české obyvatelstvo. „*Tisúv a Tukúv režim šel pevně po boku Hitlerova Německa, až došel k neodvratné zkáze, ale slovenský národ povstal se zbraní v ruce proti tomuto režimu zrádců a prokázal svým povstáním, že se zařazuje pevně a neúchylně do řad svobodmilovných národů bojujících proti*

⁸⁴ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 16, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁸⁵ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 223, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

⁸⁶ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 20–21, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁸⁷ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 223, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

fašismu, po bok ruského národa a ostatních národů slovanských. Prokázal, že chce žít společně s národem českým v jednotné Československé republice.“⁸⁸

Vladimír Clementis vzpomínal v *Rudém právu*, na radost, kterou měli Slováci a Češi na západě a v Anglii, když se dozvěděli o vypuknutí povstání. To prý odstranilo i lživé argumenty, které v zahraničí kolovaly o slovensko-českém vztahu. Tvrdil, že „*slovenské národní povstání vytvořilo i na západě pro nás velký, morálně-politický fond, z kterého budeme moci právem čerpat při předložení státně-politických požadavků a zájmů Československa vůbec a Slovenska zvláště.*“⁸⁹ Vyzdvihoval statečnost slovenských obyvatel a naopak kritizoval zbabělost maďarské armády, která se nebránila německé a dokonce jí poskytla průchod na Slovensko.⁹⁰

Druhé výročí začínalo být již velmi spojováno s postavou Gustáva Husáka, jenž byl považován za významnou osobnost SNP a na kterého bylo nahlíženo jako na hrdinu. Ten na oslavách vyjádřil nespokojenost s dvojím vnímáním povstání, které ovlivnilo životy statisíců osob. Stavil se záporně proti rozmanitosti názorů spojených s politickými či osobními důvody. Byl velkým zastáncem povstání a charakterizoval ho jako „*ozbrojený boj proti Nemcom a zradcom, a vnútropolitický boj na dvoch frontoch - proti hlinkovskému separatizmu a proti mylnej myšlienke československej národnej jednoty.*“⁹¹ V květnu 1946 se uskutečnily parlamentní volby, ve kterých porazila na Slovensku Demokratická strana KSS. Tato prohra slovenských komunistů se samozřejmě Gustávu Husákovi nelíbila. V srpnu 1946 se stal předsedou Sboru pověřenců a začal plánovat postupné zničení Demokratické strany.⁹²

Během třetího výročí SNP, uspořádaného v Turčianskom Svätom Martine, bylo možno sledovat, jak začínají váznout vztahy mezi Demokratickou stranou,

⁸⁸ *Projev ministra vnitra Noska*, Pravda 1 (92), 1945, s. 1.

⁸⁹ *Slovenské národní povstání základní otázkou čs. státní politiky*, RP 25 (95), 1945, s. 2.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstání v strednej Európe (1945–1960), s. 21, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁹² Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

představující občanský odboj, a komunisty. Vzájemné soupeření narazilo i na rozdílný názor vůči povstání. Problémovou se stala i otázka zda potrestat či nepotrestat kolaboranty. Situace se ještě více zhoršila na podzim roku 1947, kdy proběhl na Slovensku komunistický puč, za aktivní účasti Gustáva Husáka, díky kterému získali výraznější vliv komunisté.⁹³ Bylo jen otázkou času, kdy dojde k úplnému převzetí moci komunisty.

Rudé právo informovalo, že Rudolf Slánský, na schůzi krajských tajemníků KSČ v srpnu 1947, naznačil přituhující neshody mezi reakčními a pokrokovými silami. Poukazoval na agresivní mezinárodní reakce, díky kterým se rozvíjela sabotáž i u nás. „*Snahou reakce v naší zemi je učinit republiku závislou na amerických monopolistech, chce oslabit naše spojenectví se Sovětským svazem a ostatními slovanskými spojenci a odbourávat revoluční vymoženosti.*“⁹⁴ U příležitosti třetího výročí SNP upozorňoval, že jeho oslavy by měly být spojené s odstraňováním osob, jenž by se chtěly vrátit do minulosti k činům, které měly za následek ztrátu naší svobody a zpretrhání přátelství mezi bratrskými národy Čechů a Slováků.⁹⁵

Zajímavé bylo srovnání tvrzení z *Rudého práva*, které roku 1945 plně podporovalo politické vězně, kteří za války ustáli mučení a tlak, jenž byl na nich páchan kvůli protifašistické činnosti. Zmiňovalo, že tito političtí vězni se nacházeli ve všech čtyřech politických stranách a připomínalo, že jejich přátelství, vybudované ve vězení či koncentračních táborech, nebude nikdy narušeno. Ubezpečovalo lid, že na půdě republiky nevypuknou nikdy stranické konkurenční spory. Slibovalo vzájemnou pomoc a přátelství mezi českými a slovenskými stranami. „*Jestliže se politický vězeň dovedl nezištně obětovat v zájmu svého národa, je dnes, kdy svobodný národ buduje svou republiku, nejvíce povolán, aby dal všem zářný příklad v nezištné a poctivé práci pro republiku.*“⁹⁶

Pro tuto dobu byl také významný Košický vládní program z května 1945, který si kladl za cíl také potrestání kolaborantů a zrádců. Zajímavým zjištěním bylo,

⁹³ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 21, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 7. 3. 2017].

⁹⁴ *Jednotu národa ruší agenti reakce v ostatních stranách*, RP 27 (201), 1947, s. 1.

⁹⁵ Rudolf SLÁNSKÝ, *Odkaz slovenského národného povstání*, RP 27 (201), 1947, s. 1.

⁹⁶ Jan VODIČKA, *Úloha politických vězňů v republice*, RP 25 (95), 1945, s. 1.

že na Slovensku byly rozdávány tvrdší tresty než v Čechách a na Moravě. Byl zde klasifikován trestný čin s názvem *zrada na povstání*, s nímž je spojena postava velitele nitranské vojenské posádky pplk. Jána Šmigovského. Ten byl odsouzen k trestu smrti, protože se odmítl přidat k SNP.⁹⁷

2. 3. Období po únoru 1948

Po únorovém převratu roku 1948 převzala moc KSČ, která získala i dohled nad oficiálním zprostředkováním SNP, což bylo možné pozorovat v obsahové i ideologické oblasti.⁹⁸ Obraz SNP se začínal měnit. Běžným jevem bylo úmyslné falšování historie SNP. Za tímto názorem si stál i slovenský historik Jozef Jablonický když říkal: „*Od februára 1948 do konca päťdesiatych rokov prevládal deformovaný výklad dejín SNP.*“⁹⁹ „*Nie historici, ale politici, prokurátori, policajti a sudcovia boli hlavnými deformátormi výkladu mnohých stránok SNP a zástoja osob v nich. Historici už len ako papagáji si osvojovali to, čo vykonštruoval mocenský aparát.*“¹⁰⁰ A připomínal, že „*v tom čase sa nielen predstavitelia nekomunistického odboja, ale aj mnohí činitelia komunistickej strany v odboji a SNP nachádzali za mrežami.*“¹⁰¹

Došlo tedy k obměně oficiálního příběhu a záměrně se začali vytrácet významní účastníci.¹⁰² Konkrétně se jednalo např. o generály Jána Goliana a Rudolfa

⁹⁷ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 19–20, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

⁹⁸ Tamtéž, s. 22.

⁹⁹ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 86.

¹⁰⁰ Jozef JABLONICKÝ, *Glosy o historiografii SNP: Zneužívanie a falšovanie dejín SNP*, Bratislava 1994, s. 15.

¹⁰¹ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 86.

¹⁰² Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 21, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

Viesta. Až na konci šedesátých let se začaly objevovat jejich portréty ve spojitosti s úvahami o povstání v historických syntézách. Do roku 1990 bychom je marně hledali v učebnicích a na poštovních známkách, kde se začali objevovat až u příležitosti padesátého výročí povstání.¹⁰³ Mnoho politiků se také rozhodlo po převratu emigrovat. Jedním z nich byl i člen Demokratické strany Jozef Lettrich, jenž patřil k zakládajícím členům SNR a stál v čele povstaleckých akcí. Patřil k významným osobnostem, které po komunistickém převratu emigrovaly. Po jeho smrti vyšel v Kanadě roku 1976 velmi cenný sborník, v němž jsou obsaženy příspěvky přímých účastníků a členů SNR. Toto přínosné dílo nese název *Zborník úvah a osobných spomienok o Slovenskom národnom povstaní*.¹⁰⁴

Jednotlivé osobní zkušenosti zastínily centrálně řízené vzpomínkové rituály a došlo ke změně osnovy povstání. Iniciátory hodnocení povstání se stali komunisté a začínal se používat i pojem komunistické povstání.¹⁰⁵ Do lidské mysli se vštěpovala myšlenka o povstání, které bude otevírat cestu ke komunismu, prostřednictvím vojenských přísah a pionýrských slibů na vzpomínkových místech. Dále změnou názvů ulic, náměstí a závodů, či všudypřítomnými propagandistickými hesly a přeměnou svátků v kalendáři.¹⁰⁶

Od této chvíle se oslavy SNP veřejně prezentovaly ve smyslu československo-sovětského přátelství, statečného boje komunistického hnutí s důrazem na budovatelské a hospodářské cíle.¹⁰⁷ Zapojení ze strany státních orgánů

¹⁰³ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 227, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁰⁴ Marta KOHÁROVÁ, *Politické a sociálně ekonomické dějiny Slovenska 20. století, 2. díl 1939–1945: Čítanka textů pro studenty historie*, Hradec Králové 2009/2010, s. 429–430.

¹⁰⁵ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 21–22, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁰⁶ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 228–229, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁰⁷ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 12, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

můžeme sledovat na pomnících, kde se začala objevovat komunistická symbolika prostřednictvím hvězdy, srpů a kladiv. Docházelo i ke specifické symbolice umístění pomníků. Nebyly již prvotně stavěny na místech činu, ale na veřejných částech, vyvýšených místech a náměstích. Tato změna se přisuzuje rychlému posunu na vzpomínání povstání od pietního aktu k oslavě státního socialismu. Konkrétním příkladem je např. postava partyzána s puškou, která se proměnila v postavu komunisty, jenž drží v ruce samopal sovětské výroby.¹⁰⁸

U příležitosti čtvrtého výročí SNP se prezident Klement Gottwald vyjádřil v *Rudém právu* k aktuální politické situaci na Slovensku: „*Právě poslední události na Slovensku varovně připomínají, že reakce, kterou jsme v únoru politicky porazili, není ještě potřena, že se ještě pokouší a bude pokoušet rušit výstavbu naší vlasti, šířit nepokoj a znova získat ztracené pozice.*“¹⁰⁹ Ústřední tajemník KSS Štefan Bašťovanský zase v *Rudém právu* zdůraznil, že do budoucnosti zde nebude prostor pro zrádce a agenty imperialismu. „*Tohoto roku nebudou tedy lettrichovští zrádcové vrhat svou přítomností stín na slávu národního povstání. ... Slovenský lid v důsledku únorového vítězství pracujících v ČSR obnovil v plné míře smysl a slávu odkazu národního povstání.*“¹¹⁰

Periodikum *Pravda* vzpomínalo, že v Košicích proběhl, ve spojitosti se čtvrtým výročím, slučovací sjezd slovenských odbojových složek. Náměstek předsedy vlády Viliam Široký zde ve své řeči zdůraznil úbytek dřívějších účastníků a stupňující ochranu. „*Po únoru zmizeli sice z našeho veřejného života představitelé kapitalistické reakce, ale šířitelé reakčních poplašných pověstí zůstali. Proti těm je třeba vést každodenní a nemilosrdný boj.*“¹¹¹ Důkazem toho, jaký měla aktuální politika vliv na kulturu, ukazovala *Pravda* např. Kopřivnicí. Původně to byla obec, ale při příležitosti čtvrtých oslav výročí byla povýšena na město. Významný

¹⁰⁸ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 14, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁰⁹ Klement GOTTWALD, *Odkaz povstání přikazuje být na strážích a bez milosti rozdrtit každý pokus reakce*, RP 28 (202), 1948, s. 1.

¹¹⁰ Štefan BAŠŤOVANSKÝ, *V duchu slovenského národního povstání*, RP 28 (202), 1948, s. 1.

¹¹¹ *Věčné bratrství Čechů a Slováků*, *Pravda* 4 (202), 1948, s. 1.

spojovník nalezneme v tom, že Kopřivnice byla rodným městem Marty Gottwaldové a také byla významná národním podnikem Tatra.¹¹²

I přes politické změny pieta z oslav úplně nezmizela. Nezapomínalo se na ztráty na lidských životech. Přímé účastníky povstání, jež spojoval Svaz protifašistických bojovníků, jsme mohli vidět i v budoucnosti na oslavách a zachovávali tak svou účastí historickou vzpomínku.¹¹³ Důkazem propojení s aktuální politickou scénou se stalo páté výročí SNP. Slavilo se poprvé celostátně a jádro oslav tvořilo město Zvolen, kde probíhala manifestace. Na oslavách se připomínala záchranná pomoc SSSR a objevovala se kritika buržoazie, která se v následujících letech rozvinula. V tomto období bylo SNP spojováno s nadřazeným vedením komunistů a kultem osobnosti, jenž měl podpořit tvrzení, že sám Klement Gottwald organizoval povstání z Kyjeva a Moskvy. Odkaz SNP v této době kladl vlivem bratislavských pokynů důraz především na industrializaci Slovenska propojenou se socialismem.¹¹⁴

2.4. Padesátá léta ve znamení procesů s buržoazními nacionalisty

V roce 1950 ovládly na Slovensku politickou scénu procesy s buržoazními nacionalisty. Toto označení symbolizovalo agenty třídního nepřítele ve službách amerického imperialismu.¹¹⁵ Za následek měly zatčení a následné odsouzení důležitých komunistů, jako např. Gustáva Husáka či Ladislava Novomeského. Ve

¹¹² *Kopřivnice povýšena na město*, Pravda 4 (202), 1948, s. 1.

¹¹³ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 14–15, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹¹⁴ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 218, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 10. 3. 2017].

¹¹⁵ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

spojitosti s těmito osobami byly zpřetrhány veškeré vazby s povstáním.¹¹⁶ Gustáv Husák přiznal svou „vinu“ a následně mu byly odebrány vrcholné funkce v politice. V únoru 1951 vypukl proces nanovo a Gustáv Husák byl zatčen. Následoval psychický a fyzický teror ve vyšetřovacích vazbách. Husák se však stále nepřiznával. Toto období trvalo až do roku 1954, kdy s ním proběhl politický proces. Téhož roku byl odsouzen za velezradu k doživotí a následujících šest let pobýval např. v Ruzyni, na Pankráci, Leopoldově či Mírově.¹¹⁷

Historiografie SNP z tohoto období byla pod přísným dohledem komunistické strany. Jozef Jablonický zmiňoval, že „*historici v päťdesiatych rokoch len trápne opakovali to, čo vykonštuovali politické a policajné orgány.*“¹¹⁸

V tomto období se SNP předkládalo jako historický akt, ale především jako slib do socialistické budoucnosti. Dědictví SNP se přetransformovalo z bojovného na budovatelský.¹¹⁹ Nadále se upevňoval veřejný názor, který hlásal, že v čele SNP stála Komunistická strana a ne Londýn. Důkazem toho bylo např. periodikum *Pravda*, v němž se psalo: „*Nic nepomáhaly intriky buržoazních představitelů londýnské vlády, kteří toužili po obnovení buržoazní republiky a v ozbrojeném povstání lidu viděli ohrožení svých zájmů. Ne Londýn, ale Moskvu poslouchali bojovníci Slovenského národního povstání – a nakonec musela i cesta londýnské vlády do osvobozené vlasti vést přes Moskvu.*“¹²⁰

Povstání nebylo oslavováno jako něco jedinečného, ale jako součást osvobození Rudou armádou. U příležitosti desátého a patnáctého výročí SNP se vzpomínalo také na boj na Dukle, kam nosili lidé věnce k pomníkům padlých sovětských vojáků. Toto propojení se odůvodňovalo následovně: „*Sovietska armáda*

¹¹⁶ Miroslav MICHELA, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 4, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 8. 3. 2017].

¹¹⁷ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

¹¹⁸ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 86–87.

¹¹⁹ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 24, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 6. 3. 2017].

¹²⁰ *Intriky buržoazních představitelů*, *Pravda* 50 (103), 1959, s. 1.

*oslobodila národy našej republiky spod fašistickej poroby a umožnila im obnoviť svoju vlasť – Československú republiku na demokratických základoch. Slovenské národné povstanie prispelo k uskutočneniu tohoto cieľa.*¹²¹

Tisk se zabýval samotnými oslavami jen okrajově. Větší důraz byl kladen na rozhovory vedoucích členů komunistické strany, ideologicky podbarvené sloupce o funkci komunistické strany v SNP, pomoc sovětských partyzánů, či záškodnické akce buržoazie. Oslavy vyzdvihovaly také přátelství Čechů a Slováků. Především od roku 1954 se vyskytovaly v tisku hesla o jednotě a spolupráci jako např.: „*Ve jménu Slovenského národního povstání za bratrskou jednotu národů Československa*“¹²², nebo „*Plniac odkaz Slovenského národného povstania budeme aj naďalej rozvíjať a upevňovať družbu Čechov a Slovákov.*“¹²³

V roce 1950 se v *Rudém právu* nacházel článek, ve kterém československý lid s hrdostí vzpomínal na šesté výročí slavného povstání. V článku nechybělo ani zdůraznění, že organizátorkou a vedoucí silou povstání byla Komunistická strana v čele se soudruhem Klementem Gottwaldem. Připomínal, že společně s dělnickou třídou vystoupili proti fašistickým válečným běsům. „*Bojovali za osvobození republiky, za utvoření společného státu dvou rovnoprávných národů, Čechů a Slováků ve formě lidově demokratické republiky, ve které vedoucí silou bude sjednocená dělnická třída.*“¹²⁴ Také se zde vzpomínalo na mohutné oslavy, které se konaly po celém Slovensku. V sobotu se uskutečnily v Bratislavě a v neděli ve všech slovenských krajských městech. „*Oslavy vyústily v nadšený hold lásky k Sovětskému svazu, generalissimu Stalinovi a presidentu republiky Klementu Gottwaldovi a staly se nadšenými manifestacemi za mír, za jednotnou lidově demokratickou Československou republiku.*“¹²⁵

Roku 1951 se v tisku začínaly v hojné míře řešit již zmíněné útoky nepřátel. V *Rudém právu* byla probírána slovenská zfašizovaná buržoazie, která chtěla

¹²¹ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstání v strednej Európe (1945–1960)*, s. 26, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 6. 3. 2017].

¹²² Tamtéž, s. 26–27.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ *Za dovršení slavného odkazu Slovenského národního povstání*, RP 30 (203), 1950, s. 1.

¹²⁵ *Oslavy 6. výročí Slovenského národního povstání v krajích*, RP 30 (203), 1950, s. 1.

zachovat kapitalismu a díky své nenávisti k pracujícím se po porážce nacismu čím dál více spojovala se západními imperialisty. Pokoušela se také bránit povstání a všemi možnými způsoby brzdit jeho vznik. Bála se příchodu Sovětské armády, a tak bojovala všemi prostředky, aby tento příchod oddálila. Pomocnou ruku jí nabídli i zrádci v dělnickém hnutí, či v komunistické straně. V tisku se tak začíná poprvé objevovat i kritika Gustáva Husáka. „*Zrádná klika buržoasních nacionalistů, Husák, Novomeský a spol., která proti zájmům dělnické třídy a slovenského lidu plně přijala ničemné, protilidové, nacionalistické, protičeské a protisovětské koncepce slovenské buržoasie a pokusila se hrdinný slovenský lid připravit o ovoce jeho vítězství.*“¹²⁶ *Rudé právo* podotýkalo, že slovenský uvědomělý lid překazil záměry Husákovců a ti byli usvědčeni roku 1951 na únorovém zasedání ÚV KSČ jako přímí agenti imperialistických nepřátel.¹²⁷

V *Mladé frontě* byly zase kritizovány domácí i zahraniční reakce vysoké církevní hierarchie. Ta prý štvála společnost proti lidově demokratické republice a snažila se rozeštvat oba národy a tajně organizovala plány proti jejich svobodě. Na základě těchto názorů bylo lidu dáváno na vědomí, aby neustále prohlubovali spojenectví a přátelství se SSSR, neboť to je odkaz SNP a zároveň jistota spolehlivé opory svobody našich národů.¹²⁸

Specifickým se stal rok 1953, který nám dokládal, že SNP bylo z politického hlediska pouze druhořadým aktem. Tento rok se nepořádala mohutná výročí postání. Důvodů bylo hned několik, mezi nejvýznamnější patřil ten, že proběhla měnová reforma a zemřeli Gottwald a Stalin. Na příští rok vycházelo také první kulaté výročí.¹²⁹ *Rudé právo* informovalo např. o oslavě s heslem *Ať žije bojová jednota Čechů a Slováků*, která se konala v Praze. V Brně proběhl pietní akt u pomníku

¹²⁶ *Plníme odkaz Slovenského národního povstání*, RP 31 (203), 1951, s. 1.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ *Slovenské národní povstání*, Mladá fronta (dále jen MF) 7 (203), 1951, s. 1.

¹²⁹ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 25–26, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 10. 3. 2017].

padlých sovětských hrdinů. Také v Banské Bystrici se vzpomínalo na sovětské bojovníky a nezapomínalo se ani na masové hroby v Kremničke.¹³⁰

Zajímavé srovnání jsme mohli pozorovat např. v sálech kin, kde se před každým filmem promítal filmový žurnál s názvem *Týždeň vo Filme*. Ten dokumentoval do roku 1948 manifestace a vojenské přehlídky spojené se SNP. V období střetu s buržoazními nacionalisty se na obrazovkách přibližovali lidu pouze slavnostní zasedání SNR. V již zmíněném roce 1953 se o povstání v kinech dokonce vůbec nehovořilo.¹³¹

Politické procesy v tomto období neměly negativní vliv na vzpomínání na povstání a rok 1954 se opět nesl v tisku ve znamení mohutných oslav desátého výročí. Ty přibližovalo *Svobodné slovo*, *Rudé právo* ale i periodikum *Práce*. *Svobodné slovo* seznamovalo se sobotní manifestací pražských pracujících. Místem oslav se stal Park kultury a oddechu Julia Fučíka v Praze. Odpoledne došlo k oficiálnímu zahájení manifestace náměstkem předsedy vlády a ministrem zemědělství Jindřichem Uherem, který kladl důraz na význam SNP. Účastníci manifestace mohli sledovat čs. i sovětské tance a písně.¹³²

Rudé právo detailněji seznamovalo např. s průběhem pietního aktu. *K uctění památky sovětským hrdinům došlo na bratislavském Slavíně. Věnce ke hrobům padlých hrdinů položili představitelé československého pracujícího lidu. Přítomna byla také delegace strany a vlády vedená členem politického byra ÚV KSČ Antonínem Zápotockým.*¹³³ Dále oznamovalo, že byl postaven monumentální pomník pro osvoboditele, kteří zahynuli v boji o Duklu. Nacházel se na hřbitově ve Svidníku, kde odpočívá skoro 10 000 vojáků a důstojníků sovětské armády.¹³⁴ Významnou událostí bylo dle *Rudého práva* také zahájení výstavy s názvem *Slovenské národní povstání* v budově Slovenské univerzity. Výstava byla rozdělena na dvě části.

¹³⁰ *Naši pracující vzpomněli 9. výročí slovenského národního povstání*, RP 33 (241), 1953, s. 2.

¹³¹ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 223, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 8. 3. 2017].

¹³² *Manifestace pražských pracujících k 10. výročí Slovenského národního povstání*, SS 10 (208), 1954, s. 7.

¹³³ *Slavnostní večer v bratislavském Národním divadle*, RP 34 (239), 1954, s. 2.

¹³⁴ *Uctění památky sovětských hrdinů na bratislavském Slavíně*, RP 34 (239), 1954, s. 2.

V prvním oddílu jsme si mohli prohlédnout povstání ve výtvarném ztvárnění a druhá část byla dokumentární. Zde bylo mnoho mapek, fotografií, letáků a časopisů popisující tuto událost. Opomenuta nebyla ani nesmírná sovětská pomoc.¹³⁵

Periodikum *Práce* se zabývalo mohutnou manifestací pracujících v Bratislavě. Dějištěm této události bylo Stalinovo náměstí.¹³⁶ *V dopoledních hodinách bylo náměstí zcela zaplněno. Před tribunou se řadily davy lidí. Přicházela delegace strany a vlády v čele s prezidentem republiky Antonínem Zápotockým a členy sovětské delegace vedené S. A. Kovpakem. Byla zahrána československá a sovětská hymna. Manifestaci zahajoval první tajemník ÚV KSS Karol Bacílek, poté předal slovo prezidentovi. Ten byl během svého projevu vyrušován zvoláními: „Ať žije soudruh Zápotocký! Ať žije KSČ!“¹³⁷ Periodikum *Práce* připomínalo, že večer byl zakončen lidovými zábavami a kulturním a sportovním programem.¹³⁸*

V únoru 1956 měl Chruščov tajný projev, O kultu osobnosti a jeho důsledcích, ve kterém snesl kritiku na Stalinovy zločiny.¹³⁹ Tato kritika však neovlivnila srpnové oslavy výročí SNP. *Rudé právo* psalo o manifestaci pracujících v Martině. Došlo zde také k vyznamenání československých a francouzských účastníků SNP. Téhož roku byl odhalen i mramorový pomník francouzským partyzánům u Strečna, na kterém bylo vyryto 54 jmen francouzských hrdinů.¹⁴⁰

2. 5. Šedesátá léta spojená s postupným uvolňováním režimu

V šedesátých letech došlo k uvolnění poměrů a proběhly dvě významné události. Jednou z nich byla změna ústavy v roce 1960. Ta mj. zrušila na Slovensku

¹³⁵ *Otevření výstavy v Bratislavě*, RP 34 (239), 1954, s. 2.

¹³⁶ pozn. dnes Náměstí Slovenského národního povstání.

¹³⁷ *Velká manifestace bratislavských pracujících k desátému výročí Slovenského národního povstání*, *Práce* 10 (209), 1954, s. 1.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Miroslav MICHELA, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 4, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 6. 3. 2017].

¹⁴⁰ *Na slavných místech našeho lidu*, RP 36 (242), 1956, s. 1.

Sbor pověřenců. Jednotným zákonodárným, vládním a výkonným orgánem se stala SNR. Tato změna však nabourala národnostní vztahy. Důsledkem bylo vyvolání reformního rozhovoru o SNP v souvislosti se vztahem Čechů a Slováků. Srpnové dvacáté výročí SNP už se však opět neslo ve znamení centrálního vzoru. „*SNP ako vrcholná revolučná tradícia KSČ, ďalšie zblížovanie oboch socialistických národov.*“¹⁴¹

Druhá změna představovala vytvoření nového státního znaku, ve kterém se objevila nově rudá hvězda a slovenský dvojkříž na hrudi českého lva byl vyměněn za vrchol Kriváň a plameny symbolizující SNP. Uvolnění bylo spjato i s politickými rehabilitacemi perzekuovaných komunistů.¹⁴²

Roku 1960 udělil prezident Antonín Zápotocký amnestii Gustávu Husákovi. Ta zmírnila jeho doživotní trest na 25 let ve vězení. Ještě téhož roku proběhla velká amnestie politických vězňů a Gustáv Husák byl propuštěn. Jeho návrat zpět do života byl však nelehký. Bylo na něj nahlíženo jako na občana druhé kategorie (propuštěný kriminálník). Byl pod neustálým dohledem StB, jeho manželství se nacházelo v krizi a v tisku byl nadále označován jako zloduch. Situace se zlepšila na přelomu let 1962/63 kdy byla zavedena Kolderova rehabilitační komise, která měla docílit rehabilitace komunistických procesů. Gustáv Husák byl občansky rehabilitován, ale zůstala mu nálepka buržoazního nacionalisty. Mohl se vrátit do KSČ, ale zároveň mu byl záměrně znemožněn návrat do čelních politických míst. To však vyvolalo na Slovensku hromadný nesouhlas a komunisté a intelektuálové si prosadili Barnabitskou rehabilitační komisi. Ta se zaměřila pouze na proces se slovenskými buržoazními nacionalisty, který zavrhl jako vymyšlenou konstrukci. Gustávu Husákovi bylo však i přesto zakázáno vrátit se do vysoké politiky z důvodu skončení jeho mandátů ze začátku padesátých let. Polepšil si alespoň v pracovní oblasti, neboť

¹⁴¹ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 220, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 10. 3. 2017].

¹⁴² Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 12, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 10. 3. 2017].

se dostal z pozice skladníka v pozemních stavbách do Ústavu státu a práva akademie věd. Zde se stala jeho koníčkem historická publicistika.¹⁴³

SNP se v tomto období spojovalo s rozvojem československých vztahů, o čemž svědčila dobová témata o federalizaci a demokratizaci státu.¹⁴⁴ Slavnostních shromáždění i rozhovorů o SNP se poprvé od roku 1948 účastnili opět i civilní a veřejní zástupci nekomunistického odboje. V tisku už se hovořilo o do té doby tabuizovaných tématech povstání.¹⁴⁵ Toto období bylo také spojováno se snahou přiblížit veřejnosti co nejvíce historickou pravdu. Historici se mohli začít zabývat tématy spjatými s nekomunistickým odbojem, jmenujme si např. Jozefa Jablonického.¹⁴⁶

U příležitosti dvacátého výročí SNP vyšla kniha Gustáva Husáka s názvem *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Publikace se pokusila propojit živé vzpomínky s historickým zpracováním, avšak i s tématy, kterých se autor ve skutečnosti nezúčastnil. Dle Jozefa Jablonického kniha „*viac negatívne ako pozitívne, ovplyvnila historiografiu SNP. Už v čase prvého vydania Husákovho Svedectva o SNP boli snahy tomuto dielu pripisovať primát a podľa neho hodnotiť celú povstaleckú epopeju.*“¹⁴⁷

Lidová demokracie popisovala oslavy dvacátého výročí SNP. Ty byly spojeny s návštěvou sovětských hostů v čele s N. S. Chruščovem. Ti společně navštívili Pražský hrad, poté následovala prohlídka hradního nádvoří, kde je dav lidí vítal ovacemi. Dále se přesunuli do Vladislavského sálu, kde se konala výstava

¹⁴³ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

¹⁴⁴ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 12, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 8. 3. 2017].

¹⁴⁵ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 221, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 8. 3. 2017].

¹⁴⁶ Miroslav MICHELA, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 5, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 15. 3. 2017].

¹⁴⁷ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: *SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročíu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994*, Bratislava 1994, s. 87.

Velká Morava.¹⁴⁸ *Svobodné slovo* následně informovalo, že se čs. a sovětská stranická a vládní delegace v čele s A. Novotným a N. S. Chruščovem letecky přemístila na sliačské letiště. První Chruščovovy kroky na slovenské půdě byly doprovázeny bouřlivými ovacemi. V čele uvítání obou delegací stál 1. tajemník ÚV KSS A. Dubček. Následovaly státní hymny a přehlídka čestné roty. Poté se delegace přemístily do Banské Bystrice.¹⁴⁹

Rudé právo informovalo, že se v Banské Bystrici uskutečnila pietní pocta hrdinům SNP. Tisíce obyvatel se shromáždily na Náměstí SNP v Banské Bystrici, aby přivítaly sovětskou stranickou a vládní delegaci v čele s N. S. Chruščovem. Poté uctili věnci památku padlých hrdinů. Následně se přesunuli i s československou delegací v čele s prvním tajemníkem ÚV KSČ a prezidentem republiky A. Novotným do Nemecké, kde zavzpomínali u památníku na nevinně umučené. „*Zdejší vápenka se stala osudnou pro stovky sovětských i francouzských partyzánů bojujících v SNP. Nechyběly zde ani stovky pracujících a mládeže z Nemecké a přilehlého okolí.*“¹⁵⁰

Lidová demokracie vzpomínala, že k uctění památky dvacátého výročí SNP vyšel sborník, ve kterém se nacházely faksimile povstaleckých novin a ilegální komunistický tisk. Ten vytvořila redakce nejmladšího deníku *Směr*. Tento sborník byl primárně vytvořen pro návštěvníky oslav. Zajímavostí je, že byl číslovaný. Číslo jedna bylo věnováno nejvýznamnějšímu hostu N. S. Chruščovovi.¹⁵¹

Historik Zdeněk Doskočil připomínal, že v srpnu 1967 si prezident Antonín Novotný zneprátlil slovenský národ, když znevážil vliv Matice slovenské na oslavách v Martině. Urazil její členy, když si od nich nevezl dary a osočil je z náklonosti k separatismu. Také přibližoval celkový vztah Novotného ke slovenskému národu: „*Antonín Novotný a jeho pragocentrický aparát velice silně zastával teorii, ve které pro slovenské národní orgány a vůbec sebeuplatnění*

¹⁴⁸ *Sovětsští hosté si prohlédli Hrad*, *Lidová demokracie* (dále jen LD) 20 (207), 1964, s. 1.

¹⁴⁹ *Slovensko vřele přivítalo sovětské přátele*, SS 20 (207), 1964, s. 1.

¹⁵⁰ *Pietní pocta hrdinům*, RP 44 (240), 1964, s. 2.

¹⁵¹ Rudolf STRÖBINGER, *Velký svátek*, LD 20 (207), 1964, s. 1.

slovenského národa jak politicky tak kulturně nebylo žádné místo.“¹⁵² Historik Stanislav Sikora dodával, že „informácie o Novotného správaní sa okamžite rozšírili. U Slovákov to však nevyvolalo až tak negatívne reakcie voči českému národu, ale voči samotnej osobe Novotného.“¹⁵³

Rudé právo však o tomto chování Novotného pomlčelo a připomínalo u příležitosti dvacátého třetího výročí SNP pietní akt u Památníku SNP v Priekopě v blízkosti Martina. Dále např. slavnostní zasedání v Divadle SNP, udělování vyznamenání zasloužilým martinským učitelům, sté výročí založení martinského gymnázia či manifestaci pracujících v martinském amfiteátru.¹⁵⁴ Při projevu na manifestaci Novotný vzpomínal na SNP následovně: „*Povstání směřovalo k obnovení Československé republiky jako jednotného státu dvou bratrských národů - Čechů a Slováků – a proto bylo i významným činem revolučního proletářského internacionalismu. Je nezapomenutelně zapsáno v dějinách naší země jako velký vklad slovenského lidu do jejího svobodného a pokrokového rozvoje.*“¹⁵⁵

2. 6. Od normalizace k sametové revoluci

Hlavním „hrdinou“ normalizační doby se stal Gustáv Husák. On vedl a kontroloval oficiální zprostředkování hodnocení SNP, díky kterému vítězil v nadcházejících letech jeho národně-komunistický názor. Roku 1968 vypuklo Pražské jaro, jehož součástí byla i slovenská emancipace. Ta vyústila ve federalizaci státu. Další změnou bylo vystřídání Antonína Novotného ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ, kterou převzal Alexander Dubček.¹⁵⁶

¹⁵² Vladimír KUČERA, *Česko-slovenské vztahy v hledáčku Historického magazínu*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1462045-cesko-slovenske-vztahy-v-hledacku-historickeho-magazinu>), publikováno: 31. 7. 2007, [citováno k 11. 4. 2017].

¹⁵³ Ivan MATEJIČKA, *Konflikt Novotného v Martine podľa historika odštartoval jeho pád*, dostupné online (<https://domov.sme.sk/c/3454405/konflikt-novotneho-v-martine-podla-historika-odstartoval-jeho-pad.html>), publikováno: 24. 8. 2007, [citováno k 6. 3. 2017].

¹⁵⁴ *Společná cesta Čechů a Slováků k socialismu odpovídá zájmu celé naší společnosti*, RP 47 (237), 1967, s. 1.

¹⁵⁵ *Projev soudruha Antonína Novotného*, RP 47 (237), 1967, s. 1.

¹⁵⁶ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 12, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

Gustáv Husák se tedy vrátil do vrcholné politiky a stal se místopředsedou vlády. Důležitý zlom pro něj nastal v březnu 1968, kdy došlo v Československu po dvaceti letech ke zrušení cenzury. Této situace využil a začal se ihned aktivně zapojovat do veřejného mínění prostřednictvím rozhovorů v tisku. Nechyběly ani diskuze, schůze a buřičské názory. Osobně věřil, že sovětská okupace neproběhne. Byl tedy 21. srpna 1968 v Bratislavě velmi nemile zaskočen sovětskými tanky. Poté následovala čs.-sovětská jednání v Moskvě, kde si velmi dobře uvědomil aktuální situaci a po návratu domů začal sympatizovat se sovětskými názory.¹⁵⁷

Po sovětské intervenci a následných stranických prověrkách, normalizačním kádrování a velkých čistkách v celé společnosti, začala situace opět přituhovat a příběh povstání se dostal do starých kolejí. Jozef Jablonický vzpomínal: „*Viacerí historici odboja a SNP museli opustiť vedecké pracoviská a mali znemožnenú publikačnú činnosť. Do spoločnosti historikov prichádzali noví a mladí ľudia s nádejami a vedeckými ambíciami. Chceli v pokoji žiť a pracovať a preto prijímali vtedajšie politické a odborné kritéria.*“¹⁵⁸ Připomněl také svou osobní zkušenost: „*Čistka ma totálne postihla až roku 1974. Pri nedobrovoľnom odchode z Historického ústavu SAV som sa chcel uchýtiť v Múzeu SNP v Banskej Bystrici, ale prekazili mi to súdruhovia zo SAV.*“¹⁵⁹

Až do srpna 1989 se oslavovala zejména hlavní úloha strany a účelové zprostředkování SNP ve smyslu revolučního přechodu vedoucího k socialismu. Tuto teorii plně podporovala Husákova kniha, z roku 1964, která představovala jednu z čelních publikací té doby.¹⁶⁰ Dle Jozefa Jablonického se tato kniha „*stala brzdou*

¹⁵⁷ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

¹⁵⁸ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 88–89.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 88.

¹⁶⁰ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamät'*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 221, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 10. 3. 2017].

rozvoja historiografie odboja a SNP.¹⁶¹ Také poukazoval nelibě na mohutný vliv jeho osobnosti: „Do očí bijúce je zvelebovanie Gustáva Husáka. Vrchol jeho kultu v historiografii SNP. Desiatky odkazov na jeho články a štúdie. Najviac citátov je, samozrejme, z jeho Svedectva o SNP. Dokonca sú tu siahodlhé state, akoby historici neboli schopní vlastnými slovami sa vyjadrovať.“¹⁶²

V srpnu 1968 se, v důsledku politických změn a sovětské okupace, nekonaly oslavy spojené se SNP. V *Rudém právu* se vyskytoval např. článek, který připomínal dvacáté čtvrté výročí SNP. Vycházel z provolání Svazu protifašistických bojovníků a SNP se zde přirovnávalo k boji za aktuální ideály. „*Stejný duch touhy po svobodě, který tehdy ze Slovenska zapálil všechnen náš lid, se prudce rozhořel i po lednu 1968. Rozhořel se, aby osvítil naši novou cestu k lidské tváři socialismu, humánnímu a demokratickému, odpovídajícímu tradicím a historii našich národů.*“¹⁶³

V *Rudém právu* jsme si také mohli všimnout podpory, kterou ještě projevovali slovenští komunisté prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi v předvečer dvacátého čtvrtého výročí povstání. Reagovali v něm na rušné politické události posledních dnů a naráželi na fakt, že je nutné svolat mimořádný sjezd ÚV KSČ, který musí co nejdříve vyřešit vnitrostranické problémy. „*Víme, že Tebe i nás čeká mnoho neradostných úkolů. Chceme je řešit spolu s Tebou, pod Tvým vedením...*“¹⁶⁴

Následně si sověští politici vybrali Gustáva Husáka, který vystřídal roku 1969 ve funkci generálního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka. Zvolili si ho z mnohých důvodů, jedním z nich byl ten, že identifikoval se sovětským pojetím politiky. Pobýval až do roku 1968 v Bratislavě a Praha a české prostředí mu bylo vzdáleno, neměl zde žádné styky se stranickým aparátem ani mezi intelektuály a s novým prostředím se musel nově seznámit. Historik Zdeněk Doskočil dodával: „*Možná, že Sověti počítali s tím, že Gustáv Husák bude politik pro přechodovou fázi... Ukázalo se ale, že Husák plnil sovětské přání mnohem důsledněji, než se zdálo*

¹⁶¹ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 87.

¹⁶² Tamtéž, s. 90.

¹⁶³ *Pevně za ideály Čechů a Slováků*, RP 48 (240), 1968, s. 3.

¹⁶⁴ *Slovenští komunisté píší A. Dubčekovi*, RP 48 (240), 1968, s. 3.

*a to byl možná i jeden z klíčů proč se vlastně ve stranické politice udržel až do listopadu 1989. Do roku 1987 v čele komunistické strany a od roku 1975 do roku 1989 i jako prezident republiky.*¹⁶⁵

K dvacátému pátému výročí SNP poskytl národní umělec a člen předsednictva ÚV KSS Ladislav Novomeský rozhovor *Rudému právu*. Tvrdě nesouhlasil s kolujícím názorem, že se Slovenský národ chtěl prostřednictvím povstání očistit. Tvrdil, že se potřeboval rehabilitovat, ale jen před sebou samotným. Připomínal, že žádný národ nebyl v té době svatý.¹⁶⁶

Významným aktem, spojeným s dvacátým pátým výročím, bylo také slavnostní otevření budovy Památníku SNP v Banské Bystrici v srpnu 1969.¹⁶⁷ Muzeum SNP v Banské Bystrici bylo zpřístupněno již roku 1955. Pro představu navštívilo jeho expozice v rozmezí let 1955–2004 více než devět milionů lidí.¹⁶⁸

Svobodné slovo v srpnu 1974 informovalo, že došlo k významnému setkání, 300 členů partyzánské brigády Jana Žižky u památníku padlých hrdinů partyzánského hnutí, na Jankově vršku u Uhrovce na Topolčansku. Společně zavzpomínali na hrdinné boje, které se tu odehrávaly před třiceti lety. Přivítali i delegaci ÚV KSS v čele s tajemníkem M. Hruškovičem. Ten ve svém úvodním proslovu vyzdvihl práci partyzánského svazku Jana Žižky a hornonitranské partyzánské brigády. Na konci slavnostní manifestace přijali účastníci pozdravné dopisy ÚV KSČ a ÚV KSS, ve kterých slibují, že budou i nadále rozšiřovat revoluční odkaz SNP ve prospěch politiky KSČ.¹⁶⁹

Rudé právo vzpomínalo, že se v Banské Bystrici roku 1974 tradičně sešly desetitisíce návštěvníků z celé republiky i ze zahraničí, aby společně vzpomněli na

¹⁶⁵ Zdeněk DOSKOČIL, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdelej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

¹⁶⁶ Oldřich ZÁBOJNÍK, *Slovenské národní povstání-věc společné národní hrdosti*, RP 49 (203), 1969, s. 4.

¹⁶⁷ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, s. 18, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 16–17.

¹⁶⁹ *30. výročí SNP*, SS 30 (201), 1974, s. 1.

sváteční den. Odpoledne proběhl tradičně pietní akt. Mezi nejvýznamnější hosty patřil G. Husák a A. A. Grečko, jenž vedl stranickou a vládní delegaci SSSR.¹⁷⁰

Periodikum *Práce* informovalo, že první den oslav vrcholil v Banské Bystrici slavnostním zasedáním vlád.¹⁷¹ Shromáždění zahájil člen předsednictva ÚV KSČ a předseda slovenské vlády P. Colotka. Ten na závěr sliboval sovětské delegaci a ÚV KSČ, že Slovensko bude i v budoucnosti stát za Komunistickou stranou a že naše národy budou i nadále zabezpečovat československo-sovětskou družbu.¹⁷² I *Mladá fronta* poznamenala např., že generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák zde přivítal všechny přítomné a vyzdvihl bojové hrdinství i obětavou práci všech účastníků SNP.¹⁷³

Svobodné slovo sdělovalo, že na počest třicátého výročí vešlo do kin několik závažných filmových svědectví. Prvním byl snímek, který zahájil Filmový festival pracujících v Banské Bystrici, *Trofej neznámého strelca*, režiséry byli Vladislav Pavlovič a Vincent Rosinec. Druhý film režiséra Andreje Lettricha nesl název *Prípád krásnej nerestnice*. Hlavní roli zde ztvárnila Emília Vášáryová. Jozef Kroner pak představoval jednu z hlavních rolí ve filmu *Očovské pastorále* od Jozefa Zachara.¹⁷⁴

Mladá fronta poukázala na české vzpomínání v sovětském podtextu. Konkrétně v Brně proběhlo v srpnu 1974 slavnostní zahájení reprezentační výstavy sovětské literatury. Odehrávalo se v prostorách Muzea dělnického hnutí Brněnska. Tato expozice byla připravena sovětským podnikem na počest třicátého výročí SNP. Bylo zde k vidění na 1200 titulů knih. K nejdůležitějším patřila samozřejmě ruská vydání děl předních představitelů mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.¹⁷⁵ *Svobodné slovo* informovalo veřejnost o zajímavé akci, která byla zorganizována k třicátému výročí SNP i v Pardubicích. Zde proběhlo slavnostní

¹⁷⁰ *Oslavy 30. výročí SNP v Banské Bystrici začaly*, RP 54 (204), 1974, s. 1.

¹⁷¹ *Odkaz SNP-uskutečnit linii XIV. sjezdu KSČ*, Práce 30 (204), 1974, s. 1.

¹⁷² Tamtéž, s. 3.

¹⁷³ *V kolébce povstání*, MF30 (204), 1974, s. 4.

¹⁷⁴ *Filmy k 30. výročí*, SS 30 (204), 1974, s. 5.

¹⁷⁵ *Významná výstava*, MF 30 (204), 1974, s. 1.

zahájení agitační ulice, která připomínala hrdinství slovenského lidu i rozkvět Slovenska v uplynulých třiceti letech.¹⁷⁶

Významnou součástí historiografie SNP bylo dle Jozefa Jablonického např. vydání zahraničního sborníku v Torontu roku 1976. Ten se nazýval *Zborník úvah a osobných spomienok o Slovenskom národnom povstaní* a vydala ho Stála konference slovenských demokratických exulantů. „*Bol to pozoruhodný edičný čin, ktorým sa prezentovala demokratická línia výkladu a hodnotenia SNP.*“¹⁷⁷

V roce 1978 vyšla kniha historika Václava Krále s názvem *Historické mezníky ve vývoji Československa*. Ten zde, v souvislosti se SNP uváděl, že základní představa boje spočívala ve spolupráci slovenské a sovětské armády. Dále přisuzoval představitelům komunismu vedoucí úlohu v povstání, když říkal, že „*Slovenské národní povstání na konci srpna 1944 bylo důkazem, že dělnická třída v čele s komunistickou stranou byla s to přivést masy slovenského lidu do ozbrojeného boje proti fašistickému režimu.*“¹⁷⁸ Zdůrazňoval také neskonalou pomoc, kterou povstalcům poskytl Sovětský svaz a narážel v této souvislosti na Edvarda Beneše, kterému se to nelíbilo hlavně z pohledu zahraničně politického.¹⁷⁹

Při příležitosti čtyřicátého výročí SNP informovalo periodikum *Práce* o zahájení výstavy v srpnu 1984 v Muzeu Klementa Gottwalda v Praze s názvem *Slovenské národní povstání*. Na přípravách se podílelo oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, Muzeum SNP v Banské Bystrici a Muzeum Klementa Gottwalda v Praze. Vernisáž zahájil úvodním proslovem tajemník ÚV KSČ Mikuláš Beňo, ve kterém připomněl historický význam a revoluční odkaz SNP. Expozice nabízela návštěvníkům nabytý historický materiál, ve kterém promítla všechny fáze povstání a bojová hrdinství Slováků, Čechů a sovětských vojáků.¹⁸⁰

Rudé právo opět vyzdvihovalo celostátní oslavy čtyřicátého výročí SNP, které se konaly 28. srpna 1984. V čele oficiální čs. delegace stál Gustáv Husák.

¹⁷⁶ *Významné výročí oslavuje celá země*, SS 30 (204), 1974, s. 4.

¹⁷⁷ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 91.

¹⁷⁸ Václav KRÁL, *Historické mezníky ve vývoji Československa*, Praha 1978, s. 102.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 105.

¹⁸⁰ *Výstava Slovenské národní povstání včera slavnostně otevřena*, *Práce* 40 (203), 1984, s. 1.

Vzácným hostem byla také stranická a vládní delegace SSSR, kterou vedl D. F. Ustinov. Všichni byli přivítáni na slavnostně vyzdobeném letišti ve Sliaci. Poté co dohrála československá státní hymna, následovala přehlídka čestné vojenské jednotky. Po tomto slavnostním pochodu se přesunula delegace do Banské Bystrice. V dopoledních hodinách za zvuků Pochodu padlých revolucionářů a za vojenských poct společně položili věnce k Památníku sovětských hrdinů.¹⁸¹ Pietní akt poté následoval v Památníku-Muzeu SNP. Oslavy čtyřicátého výročí vyvrcholily odpoledne manifestací, které se zúčastnilo více než 150 000 lidí.¹⁸²

Mladá fronta vzpomínala, že na této manifestaci měl projev Gustáv Husák, ve kterém vzpomínal na průběh povstání, hrdé spojení se Sovětským svazem, či přátelský vztah s bratrským národem. Světový mír byl podle něj udržován už přes čtyřicet let především díky mírové politice SSSR. Ten je však v ohrožení díky americkému imperialismu, který chce uhájit světovou nadvládu. Na obranu provolával, že „je nutné nadále budovat rozvinuté socialistické společnosti, které zabrání americkým plánům. Americký imperialismus rozpoutal křížácké tažení proti socialismu a pokrokovým silám, roztočil nové kolo horečného zbrojení. Snaží se zvrátit strategickou rovnováhu ve světě, zpochybnit poválečné uspořádání a oživovat revanšismus.“¹⁸³

Opět se vzpomínalo na slovenské povstání i ve světě což dokládalo *Rudé právo*. Konkrétně např. v Ulánbátaru, Budapešti, Berlíně, Sofii, Varšavě, Bukurešti, Kábulu, či Paříži, kde deník *L'Humanité* psal, že SNP bylo připravené a organizované komunisty a dalšími demokraty. V tisku se též vzpomínalo na francouzské hrdiny, kteří položili své životy na Slovensku.¹⁸⁴ *Lidová demokracie* neopomenula, že k jednomu z nejvýznamnějších pietních aktů došlo v Moskvě u Mauzolea V. I. Lenina na Rudém náměstí.¹⁸⁵ *Rudé právo* psalo, že k oslavám se připojilo také Brno, Ostrava a Košice, kde byla odhalena na náměstí Ladislava

¹⁸¹ *V historickém centru povstání vyvrcholily oslavy 40. výročí SNP*, RP 64 (204), 1984, s. 1.

¹⁸² *Mohutná manifestace v Banské Bystrici*, RP 64 (204), 1984, s. 2.

¹⁸³ *Povstání je trvalá hodnota v paměti lidu*, MF 40 (204), 1984, s. 3.

¹⁸⁴ *Svět si připomíná 40. výročí SNP*, RP 64 (204), 1984, s. 7.

¹⁸⁵ *Pietní akt u Mauzolea V. I. Lenina v Moskvě*, LD 40 (204), 1984, s. 4.

Novomeského jeho busta.¹⁸⁶ Byly také uspořádány výstavy k čtyřicátému výročí SNP, a to v Ostravě, Českých Budějovicích a Bardejove. K přiblížení zde byl např. přehled činností partyzánských svazků, brigád a skupin, jako byly *Alexandr Něvský*, *Stalin*, *Čapajev* nebo *Klement Gottwald*.¹⁸⁷

V *Lidové demokracii* jsme se dočetli v jednom z článků, že SNP nebylo jen pouhým národně osvobozeneckým bojem, ale také začátkem národní a demokratické revoluce, jenž vygradovala z vůle lidu v únoru 1948 v socialistickou revoluci. Důkazem kontinuity mezi 29. srpnem 1944 a rokem 1984 byl dle politika Zbyňka Žalmana fakt, že stát reprezentoval generální tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák. „V tom je záruka, že jdeme a půjdeme dále správnou cestou, která je v současné době vytyčena závěry XVI. sjezdu KSČ promítnutými do úkolů 7. pětiletého plánu.“¹⁸⁸

Roku 1989 byl v periodikách, u příležitosti čtyřicátého pátého výročí SNP, viditelný útlum mohutných článků, které popisovaly manifestace a průběh oslav. V *Rudém právu* byl např. důraz kladen na živé vzpomínky přímých účastníků povstání. Při příležitosti výročí navštívili Banskou Bystrici bývalí zahraniční účastníci odboje. Někteří z nich se podělili o své vzpomínky zpravodajům.¹⁸⁹

Jedním z nich byl maďarský lékař Tibor Gergely. Ten přiznal, že má k povstání silný citový vztah. V jeho vzpomínkách zůstane navždy kruté chování fašistů v obci Kaliště blízko Banské Bystrice. Začátkem roku 1945 vypomáhal raněným v provizorní ošetrovně v bunkru na kraji lesa nad obcí. Vyprávěl o tom, jak v Moštěnici zatkli čtrnáct maďarských partyzánů a před očima obyvatel je zastřelili. „I nyní se jen stěží dokážu ubránit dojetí při pohledu na pozůstatky vypálených domů v obci Kaliště, která byla vyhlášena národní kulturní památkou. Jsem hrdý na to, že SNP, které patřilo k největším protifašistickým vystoupením v Evropě, se zúčastnili také Maďaři.“¹⁹⁰

¹⁸⁶ *Naše síla je v bratrské jednotě národů a národnosti ČSSR*, RP 64 (205), 1984, s. 2.

¹⁸⁷ *Výstavy k výročí SNP*, RP 64 (205), 1984, s. 2.

¹⁸⁸ Zbyněk ŽALMAN, *Nevyčerpatelný zdroj síly*, LD 40 (204), 1984, s. 1.

¹⁸⁹ Ján BARTÓK – Štefan NĚMETH – Miroslav ZEMAN, *Protifašistická škola internacionalismu*, RP 69 (203), 1989, s. 1.

¹⁹⁰ Tamtéž.

Také Němec Ernst Kutschera se často vracel do Československa. Vzpomínal, jak bojoval v partyzánském svazku po boku Slováků a Čechů. Živě vzpomínal: „*Ani nevím, čemu to připsat, ale když jsem v muzeu SNP viděl to známé povstalecké heslo Mor ho! a Smrt fašismu!, znovu mě napadlo, jak výstižná jsou ta hesla, žel, i dnes. Vždyť na Západě, zejména v NSR, se opět ozývají novodobí fašisté. A víme dobře, co jejich předchůdci za Hitlerovy éry udělali: za jejich činy se jako Němec dodnes stydím.*“¹⁹¹

Jozef Jablonický uváděl, že u příležitosti výročí byla vydána poslední publikace ovlivněná monopolem komunistické moci. Autorem byl slovenský historik Viliam Plevza a kniha nesla název *O povstání*.¹⁹²

¹⁹¹ Ján BARTÓK – Štefan NĚMETH – Miroslav ZEMAN, *Protifašistická škola internacionalismu*, RP 69 (203), 1989, s. 1.

¹⁹² Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 91.

3. Slovenské národní povstání po roce 1989

Před rokem 1989 už existovaly rozdílné pohledy na SNP, ale nikdo si je nedovolil veřejně znevážit. Šlo přece o hrdou a nezapomenutelnou událost slovenských dějin. Tabuizovaná témata tedy začala vycházet na povrch až po pádu komunistického režimu v listopadu 1989. Ten přerušil i Husákův dohled nad prezentací SNP. Pro Gustáva Husáka to byla politická porážka a selhání, neboť byl přesvědčeným komunistou až do konce svého života. Postupně začalo docházet k obnovení rozhovorů o smyslu a průběhu SNP vlivem prosazující se názorové rozdílnosti. Na povrch se dostávaly kontrastní názory, zda bylo povstání tragédií či národní záchranou.¹⁹³

Pád státního socialismu a následné založení Slovenské republiky roku 1993 umožnilo veřejné politice přeformulovat revolučně-komunistický souhrn pohledu na evropskou a státní tradici. Už neprobíhaly propagační akce, jež se organizovaly v pětiletých periodách, na školách, náměstích, ulicích či v práci a zobrazovaly jediný pravý, stranou cenzurovaný odkaz SNP. Zmizely také symboly a hesla, prostřednictvím kterých se zobrazoval a prohlašoval za zákonný komunismus.¹⁹⁴ Pád komunistického režimu však výrazněji neovlivnil zvyky spojené s pravidelnými oslavami, ty i nadále přetrvaly. Zachovaly se kulturní a společenské akce i pietní akty. Na oslavách nechyběla domácí a zahraniční delegace. Vypukla však nová publikační vlna, kterou reprezentovali historici, kteří byli během normalizace pronásledováni.¹⁹⁵ Jednalo se např. o Jozefa Jablonického a jeho dílo *Povstanie bez legend* či o knihy českého historika Viléma Prečana.¹⁹⁶

¹⁹³ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960), s. 12–13, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁹⁴ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí, s. 221, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

¹⁹⁵ Miroslav MICHELA, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 5, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 11. 3. 2017].

¹⁹⁶ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 92.

3. 1. Ohlas na povstání v českém tisku po roce 1989

Na jedné straně stojí český pohled, který je, v porovnání se slovenským, relativně jednotný. Jmenujme např. prvního prezidenta České republiky Václava Havla. Ten ve *Svobodném slovu* uvedl, že povstání pro něj bylo činem, který měl pozitivní ohlas na Slováky i Čechy. Nemyslel si však, že by rozpad na dva státy výrazně ovlivnil smysl povstání pro českou historii. I přes rozdělení států bude dle něj patřit ke vzpomínkovým zvykům. „*Byl to jeden z kroků, který náš společný stát definitivně učinil součástí protihitlerovské koalice a přispěl k tomu, že jsme byli vítězným státem po druhé světové válce.*“¹⁹⁷

Členové Komunistické strany Čech a Moravy¹⁹⁸ samozřejmě vyzdvihovali i po roce 1989 vliv komunismu. Jedním z nich byl i Miroslav Grebeníček. Ve své promluvě v *Haló novinách* zavzpomínal na významné povstání, ale také narazil na nespokojenost se soudobou mocí, která se dle něj pokouší odstranit z odboje komunisty, partyzánské oddíly a SSSR. Probouzely se údajně snahy rehabilitovat luďáctví, což oni jednoznačně odmítají. Narážel také na otázku rozdělení Československa. „*Tato volba, ve všech civilizovaných zemích podmíněná referendem, byla nadiktována proti vůli národů, které k sobě mají tak blízko, jako žádné jiné národy na světě.*“¹⁹⁹ Zastával názor, že KSS byla jedinou organizovanou politickou stranou té doby a prohlašoval, že KSČM navazuje na tradici ze slovenských hor. „*My věříme tomu, že občané, jimž na budoucnosti doopravdy záleží, se připojí k tomuto proudu skutečného národního obrození.*“²⁰⁰

Dalším obhájcem komunismu byl místopředseda KSČM Miloslav Ransdorf. Ten se v *Haló novinách* vyjadřoval k SNP následovně: „*Slovenské národní povstání přispělo ke ztroskotání Benešových představ, že bude možné opakovat strategii z let 1918-1920, kdy se pod hesly sociálně spravedlivé společnosti fakticky sociálně kritická energie lidu spoutávala a omezovala. Komunisté při tom nevedli boj proti Benešovi, ale o Beneše. Vstup na neznámou půdu a odvaha experimentovat byly*

¹⁹⁷ Rozdělení Československa nezměnilo význam SNP, SS 50 (202), 1994, s. 1.

¹⁹⁸ Dále již KSČM.

¹⁹⁹ Miroslav GREBENÍČEK, *Mít odvahu vyzkoušet neznámé cesty*, Haló noviny (dále jen HN) 4 (197), 1994, s. 7.

²⁰⁰ Tamtéž.

*imponujícím začátkem rozporné cesty za obnovou státu a sociálně spravedlivou společností.*²⁰¹ Povstání dle jeho názoru zapříčinilo separaci pravice, díky které došlo k obnovení samostatných států. Nabádal lid, aby se napojil na odkaz SNP a nebál se objevovat nové životní cesty, tak jako naši předchůdci. Pevně věřil, že oba národy se opět potkají na cestě za vyšší a náročnější formou demokracie.²⁰²

V *Haló novinách* jsme si mohli přečíst rozhovor s tehdejšími místopředsedou ÚV KSČM Zdeňkem Klanicou. Ten byl pevně přesvědčen o tom, že iniciátory povstání byli komunisté. Řešil např. otázku oslav, které se v minulosti konaly pravidelně každý rok. V roce 1999 se mělo slavit padesáté páté výročí SNP, ale společnost převážně o tomto hrdinském boji mlčela. Zdeněk Klanica v tom viděl několik příčin. Prvním byl fakt, že se rozpadlo Československo a Slovenský stát byl již samostatný. Argumentoval také tím, že povstání podporovalo od začátku obnovu Československa. Tvrdil také, že „*pod praporem společného státu vysílal svobodný vysílač Banská Bystrica.*“²⁰³ Ten největší důkaz dle něj představovalo to, že v čele povstání stála komunistická strana. To dokládal následovně: „*Proto spolupředsedu SNR v době povstání byl bývalý československý poslanec, Čech působící na Slovensku, Brňák Karol Šmidke a pověřencem vnitra dr. Gustáv Husák, zároveň jakýsi ideový vůdce celé SNR.*“²⁰⁴

Dále reagoval na otázku, ve které se naráželo na fakt, že nebýt povstání, Slovensko by nestálo po válce na straně vítězů. Klanica předpokládal, že kdyby nereprezentoval Německo právě Adolf Hitler, Slovensko by se nikdy od Československa neodpoutalo.²⁰⁵ V závěru prohlásil, že „*SNP i díky účasti stovek Čechů patří mezi nejvýznamnější protinacistické vystoupení našeho lidu. Pokusy snížit jeho význam a dokonce je znevážit jsou stejného charakteru jako ty, které zpochybňují či zamlčují i další činy protifašistického odboje, zvláště pak*

²⁰¹ Miloslav RANSDORF, *Povstání pro Československo*, HN 5 (201), 1995, s. 7.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Jaroslav KOJZAR, *Slovenské národní povstání patří mezi nejvýznamnější události našich národních dějin*, HN 9 (199), 1999, s. 1.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

komunistického. Je to zaviněno přehnaně vstřícným postojem k našemu západnímu sousedu, Spolkové republice.“²⁰⁶

I předseda ÚV KSČM Vojtěch Filip vnímá SNP jako součást české historie, na kterou by měli Češi vzpomínat. V *Haló novinách* tvrdil, že v čele povstání dle něj stála SNR, ve které měli vlivný názor komunisté. Potvrzoval důležitý význam osobnosti Gustáva Husáka. „*Byl jedním z hlavních organizátorů života na osvobozeném území. Nezapomeňme ani na to, že jím založené a vedené Nové slovo dokázalo stmelit povstalce a přinášet bojového ducha do jejich řad. On stál například za tzv. Vánoční dohodou s ostatními protiludáckými subjekty, on dokázal stmelit protinacistické síly a i mezi komunisty měl velmi významné slovo.*“²⁰⁷

3. 2. Slovenské reakce na povstání po roce 1989

3. 2. 1. Osobnosti s negativním postojem k SNP

Není tajemstvím, že slovenská společnost není v pohledu na SNP tak jednotná jako česká. Část slovenské společnosti ho přijímá jako úder na suverenitu státu. Překvapivý byl i negativní postoj federalisticky orientovaného historika a pracovníka Historického ústavu Slovenské akademie věd Antona Špiesze. Ten velmi kritizoval Husáka a v roce 1990 dokonce zareagoval na SNP následovně: „*To, co se o událostech na Slovensku na konci druhé světové války podává v různých pracích, je plně lží, polopravd a překrucování. Korunu tomu všemu nasadil Gustáv Husák ve své knize Svědectví o Slovenském národním povstání. Už jen jeho samotná koncepce překonala svůj vývoj a odráží postoje těch, kdo byli právě u moci. V podstatě to nebylo ani slovenské, ani národní povstání a nestála za ním většina slovenského národa, ale jenom menšina, a to komunisté, Čechoslováci a na Beneše orientovaní*

²⁰⁶ Jaroslav KOJZAR, *Slovenské národní povstání patří mezi nejvýznamnější události našich národních dějin*, HN 9 (199), 1999, s. 3.

²⁰⁷ Jaroslav KOJZAR, *Slovenské národní povstání je součástí i našich národních dějin*, dostupné online (<http://www.halonoviny.cz/articles/view/28576682>), publikováno: 1. 9. 2014, [citováno k 12. 3. 2017].

*lidé. Masa slovenského obyvateľstva šla za slovenskou vládou a jejím prezidentem Dr. Tisem.*²⁰⁸

Svobodné slovo uvádělo roku 1994 následující interpretaci o SNP: „*Po převratu roku 1989 zesílily na Slovensku názory, že povstání bylo zradou slovenské státnosti, jejíž kořeny jsou ještě v 9. století, ve Svatoplukově Velkomoravské říši, a jejíž kontinuita byla Slovenská republika 1939–45 v čele s prezidentem-knězem J. Tisem mučedníkem, popraveným z popudu poválečné benešovsko-komunistické koalice.*“²⁰⁹

Také *Mladá fronta dnes* zmiňovala v roce 2004 odpůrce SNP. Tím je nacionalisticky orientovaný publicista František Vnuk. Netajil se svými sympatiemi k válečnému slovenskému státu: „*Povstání zlikvidovalo státní samostatnost a zavedlo nás do područí, to znamená, že nepřineslo nic pozitivního pro slovenský národ. Myslím si, že je čestnější být poctivě poražený než hledat nejrůznější cesty, jak se dostat na stranu vítězů.*“²¹⁰

Velmi spornou je, co se týče hodnocení SNP osobnost Mariána Kotleby. Jedná se o předsedu krajně pravicové strany s názvem *Ludová strana Naše Slovensko*.²¹¹ Kotleba je zároveň županem Banskobystrického kraje. Je proslulý svou náklonností k válečnému slovenskému státu a také negativními výroky vůči povstání. Kotleba vnímá SNP jako jednu z nejtragičtějších událostí v historii Slovenska. Údajně prý řekl, že „*Židé, kteří byli odvečeni za válečného slovenského státu a zahynuli, že to není náš problém, protože my jsme slovenský národ, a ne židovský.*“²¹²

Současný prezident Slovenské republiky Andrej Kiska veřejně prohlásil, že považuje Kotlebu za fašistu. Vyjadřoval se také k březnovým parlamentním volbám, kde skončila Kotlebova ĽSNS nečekaně na pátém místě. Extremisté díky tomu

²⁰⁸ Jaroslav ŠAJTAR, *Před 70 lety vypuklo Slovenské národní povstání, úzce se dotýká i českých dějin*, dostupné online (<http://www.reflex.cz/clanek/historie/58670/pred-70-lety-vypuklo-slovenske-narodni-povstani-uzce-se-dotyka-i-ceskych-dejin.html>), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 8. 3. 2017].

²⁰⁹ Luboš KOHOUT, *Husák chtěl připojit Slovensko k SSSR*, SS 50 (198), 1994, s. 7.

²¹⁰ Jiří HOŠEK, *Záznamy odkrývají zapomenuté boje SNP*, MFD 15 (201), 2004, s. A/10.

²¹¹ Dále jen ĽSNS.

²¹² ČTK, *Slovenský prezident: Kotleba je fašista, tak to je*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/slovensky-prezident-kotleba-je-fasista-tak-to-je_378869.html?showTab=diskutovane), publikováno: 7. 4. 2016, [citováno k 20. 3. 2017].

získali čtrnáct mandátů. Kiska si odůvodňoval úspěch ĽSNS tím, že slovenská společnost je na Slovensku nespokojená a na základě toho následovala tato krajní volba. Dodával: „*Nikdy nebudu podporovat, abychom politické strany, které inklinují k fašistům, považovaly za normální partnery.*“²¹³ Svě slovo plně dodržel a na povolební schůzi neuvítal jediného člena ĽSNS.

I v *Rudém právu* se psalo o negativním postoji k SNP, který zastávali členové Ľudácké emigrace a představitelé neoludácké publicistiky a historiografie. „*Podle nich se uměle a násilně vyvolané povstání hlásilo k Československé republice, a tím i k rozbití vlastního státu.*“²¹⁴ Jozef Jablonický v souvislosti s Ľudáckou emigrací připomínal, že „*v prednáškach, na verejných mítingoch a aj v tlači sa začali objavovať protipovstalecké hlasy. S nimi boli nerozlučne späté hlasy na obhajobu Ľudáckého režimu a jeho prvého predstaviťa, bývalého prezidenta Jozefa Tisa.*“²¹⁵

Slovenský novinář Peter Schutz v *Denním telegrafu* připomínal, že po listopadu 1989, kdy došlo k obnově svobody projevu, se ihned rozvášnilly rozhovory a spekulace o povstání. Sděloval čtenářům, že politici, kteří byli po listopadu pro vznik Slovenské republiky, vnímali SNP jako zradu. Kritizoval komunisty, protože si na čtyřicet let přivlastnili 29. srpen jako svůj vlastní kultový den. „*V interpretačním zmatku se tak ztratilo před zraky dezorientované části veřejnosti to podstatné, že totiž jedna bestiální a zvrhlá totalita si symbol vzpoury proti totalitě jiné vepsala do štítu jako vlastní demokratickou tradici.*“²¹⁶

Také přední slovenský politik slovenského státu a pozdější emigrant Ferdinand Ďurčanský neměl vřelý vztah k SNP. Byl vždy odpůrcem povstání a

²¹³ ČTK, *Slovenský prezident: Kotleba je fašista, tak to je*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/slovensky-prezident-kotleba-je-fasista-tak-to-je_378869.html?showTab=diskutovane), publikováno: 7. 4. 2016, [citováno k 20. 3. 2017].

²¹⁴ Miroslav ŠÍŠKA, *Povstání a budoucnost Slovenska*, RP 4 (201), 1994, s. 13.

²¹⁵ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 93.

²¹⁶ Peter SCHUTZ, *Dilema štátnost versus režim aneb Kontroverzní slovenské svátky*, *Denní telegraf* (dále jen DT) 4 (203), 1995, s. 9.

ztotožňoval se s politikou Jozefa Tisa. Velmi sporné reakce vyvolalo roku 2016 odhalení jeho busty na Náměstí SNP v rodném městě Rajci.²¹⁷

Jozef Jablonický také vzpomínal na 26. srpen 1993, kdy se konal v Bratislavě protipovstalecký seminář s názvem *Dies ater* (Deň zla). Tento den představoval dle organizátorů právě 29. srpen 1944 spojený s vyhlášením SNP. „*V zozname členov historickej sekcie boli na prvom mieste uvedení dvaja exiloví historici – František Vnuk a Milan Ďurica. Počas seminára Dies ater pri vyslovení priezviska bývalého prezidenta Slovenskej republiky z rokov 1939–1945 účastníci vstávali a tliekali. Na záver účastníci seminára podali návrh vrcholným štátnym orgánom, aby 29. august bol zrušený ako štátny sviatok.*“²¹⁸

3. 2. 2. Osobnosti s pozitivním vztahem k SNP

Mnozí slovenští občané naopak hodnotí SNP kladně. Jedním z nich byl i první prezident samostatné Slovenské republiky Michal Kováč. Vzpomínal v rozhovoru pro *Svobodné slovo* na povstání následovně: „*Já osobně nevnímám 29. srpen 1944 ani jako puč proti vlastnímu státu, ani jako demonstraci vztahu česko-slovenské státnosti*“.²¹⁹ Myslel si, že mnoho povstalců se chtělo očistit od potupného spojení s fašistickým Německem. Tím dali Slováci najevo svůj vstup do protihitlerovského spojení. V závěru rozhovoru připouštěl, že SNP bylo obdivuhodným počinem, který válečný slovenský stát posunulo směrem vpřed a zajistilo do budoucnosti mnohá spojení.²²⁰

Slovenský premiér Robert Fico nahlíží na SNP rovněž kladně. U příležitosti šedesátého devátého výročí SNP prohlásil: „*Slováci, hlavu hore! Máme byť na čo hrdí, máme tieto najlepšie demokratické tradície slovenského národa pripomínať, rozvíjať, vracat' do života ako nemenné hodnoty a brať si z nich príklad. Ide o to, aby*

²¹⁷ TASR, *Ďurčanský, likvidátor demokracie na Slovensku, sa narodil pred 110 rokmi*, dostupné online (<http://www.teraz.sk/magazin/ferdinand-durcansky-sa-narodil-pred-1/234075-clanok.html>), publikováno: 18. 12. 2016, [citováno k 5. 3. 2017].

²¹⁸ Jozef JABLONICKÝ, *Slovenské národné povstanie v historiografii v rokoch totality*, in: SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994, Bratislava 1994, s. 94.

²¹⁹ Ludmila SÝKOROVÁ, *Historie nabádá Slováky k opatrnosti*, SS 50 (200), 1994, s. 2.

²²⁰ Tamtéž.

*sme si nastálo zvykli, že Povstanie považujeme najmä za vlasteneckú vojnu proti nacistom, ktorí okupovali Slovensko.*²²¹

I historik Vojenského historického ústavu v Bratislavě František Cséfalvay, pripouštěl, že pokud by slovenský stát nepovstal, byl by na straně poražených. Podnětem k povstání se dle něj stala skutečnost, že prohra Německa už byla v té době jednoznačná. Domnívá se, že „*Slovenské národné povstanie bolo východiskom v povojnovom usporiadaní.*“²²² Také připomínal, že v letech 1945–1948 se ještě přijímalo tvrzení, že bylo SNP potlačeno. Změna však nastala po roce 1948, kdy byl zákaz zmiňovat se o prohře. Pokud už se na toto téma narazilo tak jen v souvislosti s vojenskou porážkou. SNP se totiž po komunistickém převratu prezentovalo společností jako politický a ne vojenský úkaz.²²³

Také slovenský historik Ivan Kamenec hodnotí SNP pozitivně a staví se kriticky k režimu Tisova slovenského státu. Vyvracel také tvrzení, že odboj vypukl, až když bylo zřejmé, že fašismus padne: „*Je scestné považovať SNP len ako alibistický krok, ktorý začal, keď už bolo všetko rozhodnuté.*“²²⁴

Všeobecně můžeme říci, že v současném slovenském pohledu se vyskytuje jak záporný názor, který vítězil za válečného slovenského státu, tak pozitivní pohled na SNP.

3. 3. Zahraniční pohled na povstání

Svůj názor k SNP vyjádřil i německý tisk *Süddeutsche Zeitung*. Ten předkládal tvrzení, že SNP bylo pravděpodobně nejmohutnějším vystoupení kvůli množství povstalců. Centrem povstání prý byla SNR, v jejichž čele stáli občanští

²²¹ *Fico vyzval Slovákov, aby boli hrdí na SNP*, dostupné online (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/291199-fico-vyzval-slovakov-aby-boli-hrdi-na-snp/>), publikováno: 27. 8. 2013, [citováno k 12. 3. 2017].

²²² TASR, *Historik: Bez SNP by bolo Slovensko na strane porazených*, dostupné online (<http://www.teraz.sk/slovensko/historik-snp-slovensko-1944/95467-clanok.html>), publikováno: 22. 8. 2014, [citováno k 3. 3. 2017].

²²³ Miroslav MICHELA – Michal KŠIŇAN, *Slovenské národné povstanie*, in: *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstání v strednej Európe (1945–1960)*, s. 34, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

²²⁴ *Online s historikom Ivanom Kamencom*, dostupné online (<https://spravy.pravda.sk/otazky-a-odpovede/392-online-s-historikom-ivanom-kamencom/>), publikováno: 29. 8. 2004, [citováno k 5. 4. 2017].

demokraté. SSSR však nechtěl přenechat zásluhu za vítězství jen jí, a tak se postaral o to, aby bylo SNP zahájeno dříve a násilně ztroskotalo. V závěru periodikum uvádělo, že když docházelo k rozdělení ČSFR, byla právě otázka historie příčinou vzájemných hádek Čechů a Slováků. „*Zatímco Češi Slováky vinili, že jsou stále ještě fašistickými separatisty, opáčili Slováci tvrdě, kde že zůstal český odboj srovnatelný se Slovenským národním povstáním.*“²²⁵

V roce 2016 se konala v Berlíně první výstava na počest SNP v Památníku německého odporu. Ta přibližovala osobní zkušenosti zúčastněných, zavedení protižidovských zákonů i historický kontext doby.²²⁶ Mohli jsme se zde dozvědět blíže např. o životě Havivy Reikové. Ta pocházela z Banské Bystrice a měla židovský původ. Ve třicátých letech se stala členkou československého sionistického hnutí, které si kladlo za cíl vytvořit vlastní židovský stát. V prosinci 1939 odcestovala do Palestiny, kde se připojila k židovské organizaci Hagana. Brzy se však dostala do povědomí britských agentů, prošla vojenským cvičením a 17. září 1944 přiletěla zpět na slovenské území. V prosinci 1944 však byla zajata nacisty a popravena u Banské Bystrice ve věku třiceti let.²²⁷

Podle britského historika Johna Ericksona mělo povstání šanci zvítězit jen pod podmínkou, že by byla spojenecká armáda svolná dostavit se v pravou chvíli s pomocí. Porážku SNP přirovnával k varšavskému povstání, když tvrdil, že „*obě trpěla stejnými fatálními rozpory ve vlastních řadách, konfliktem mezi buržoazními vojenskými silami a silami vedenými či vytvořenými komunisty, problémem vztahů exilové vlády s Moskvou a klíčovou otázkou role Rudé armády při jeho podpoře.*“²²⁸

3. 4. SNP jako státní svátek, ano či ne?

Rudé právo uvádělo kontroverzní téma, které se týkalo hlasování o zavedení 29. srpna státním svátkem. V České republice se toto datum po roce 1993 odstranilo

²²⁵ *Süddeutsche Zeitung: Výročí SNP posiluje identitu mladého státu*, ZN noviny 4 (202), 1994, s. 13.

²²⁶ ČTK, *Berlínská výstava připomíná Slovenské národní povstání*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/berlinska-vystava-pripomina-slovenske-narodni-povstani_399040.html), publikováno: 24. 9. 2016, [citováno k 2. 3. 2017].

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Jaroslav HRBEK – Vít SMETANA, *Povstání na Slovensku*, in: *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945*, svazek I., Praha 2009, s. 309.

a nepatří ani mezi významné dny.²²⁹ Na Slovensku však bylo v září roku 1992 prohlášeno SNR za schválené. Cesta k uznání byla však trnitá a rozvášnila nejednu diskuzi. *ZN noviny* informovaly, že v čele odpůrců stáli křesťanští demokraté reprezentovaní např. Antonem Neuwirthem. Ty podporovalo i Maďarské křesťanskodemokratické hnutí.²³⁰ Jejich člen Pál Csáky tvrdil: „*V hodnocení SNP a jeho významu jsme opatrní. Je tady ještě velký prostor pro historiky. I když v našich očích při hodnocení významu SNP převládá mírně pozitivní hodnocení, přijetí zákona o tom, že SNP bude státním svátkem, jsme považovali za unáhlené a umíme si představit, že by zákon byl zrušen.*“²³¹

V *Hospodářských novinách* bylo uvedeno, že pro zavedení svátku byl např. Pavol Kanis reprezentující Stranu demokratickej ľavice.²³² V *ZN novinách* byl uveden dále poslanec Národní rady SR Árpád Duka-Zolyomi, Miroslav Kóňa za Slovenskou národní stranu²³³ či Tibor Cabaj za HZDS.²³⁴ Pro schválení státního svátku nakonec hlasovala většina, jmenujme konkrétně např. Roberta Fica, Milana Ftáčníka či Petera Weissa. Jediný z přítomných, který se rozhodl nehlasovat, byl Ivan Gašparovič. Proti byl např. Mikuláš Dzurinda, Ján Čarnogurský nebo Ján Slota. Ten uváděl, že „*v dejinách sú dôležitejšie dátumy, ktoré by mali byť štátnym sviatkom.*“²³⁵ Roku 1994 proti sobě stály dvě strany. Jedna organizovala oslavy výročí, druhá nenazývala SNP ani slovenským, ani národním či dokonce povstáním. Tento názor zapříčinil již zmíněný velvyslanec Slovenské republiky ve Vatikánu Anton Neuwirth, který v *ZN novinách* zastával tento postoj: „*Státní svátek má být*

²²⁹ Miroslav ŠIŠKA, *Povstání a budoucnost Slovenska*, RP 4 (201), 1994, s. 13.

²³⁰ Dále jen KDH.

²³¹ Ivan RAJECKÝ, *Slovenské národní povstání oslavované i zatracované*, *ZN noviny* 4 (202), 1994, s. 13.

²³² *Výročie SNP štátnym sviatkom SR*, *Hospodářské noviny* 36 (191), 1992, s. 2.

²³³ Dále jen SNS.

²³⁴ Ivan RAJECKÝ, *Slovenské národní povstání oslavované i zatracované*, *ZN noviny* 4 (202), 1994, s. 13.

²³⁵ ČAS, *Oslavy 70. výročia SNP: Kotleba sa povstalcom do očí nepozrel, „hrdinsky“ vešal transparent!*, dostupné online (<https://www.cas.sk/clanok/291952/oslavy-70-vyrocia-snp-kotleba-sa-povstalcom-do-oci-nepozrel-hrdinsky-vesal-transparent/>), publikováno: 30. 8. 2014, [citováno k 11. 3. 2017].

*něco slavnostního, něco mimořádného. A 29. srpen takový není, protože tehdy poprvé Slovák zvedl zbraň proti Slovákovi.*²³⁶

O rozruchu ve společnosti informoval *Denní telegraf*. Příčinou se stalo odkrytí pamětní desky Jozefu Tisovi v Bánovcích nad Bebravou v červenci 1990. Tuto diskutabilní událost posílilo i tehdejší KDH. Autor však uváděl, že KDH nepřinášelo to největší množství sympatií k Tisovi a jeho režimu. Číslem jedna bylo dle něj SNS, kde dávali členové pevně najevo své sympatie k válečnému slovenskému státu. Jako příklad uváděl poslance SNS Vítázoslava Mórica, který prohlásil, že je hrdý na vládu Jozefa Tisa. Ironický akt se udál v předvečer 29. srpna 1995, kdy nazvalo obecní zastupitelstvo ve Varíně ulici po Jozefu Tisovi. Původně se jmenovala po veliteli paradesantní brigády Pfliegerovi, který v průběhu povstání zemřel.²³⁷

Po pádu komunismu proběhly několikrát sociologické výzkumy, které odhalily zajímavé výsledky. Část obyvatelstva totiž podporovala současně Tisa i SNP. Tento nejednotný přístup můžeme sledovat na Slovensku i v současnosti. V roce 1993 se uskutečnil další průzkum a 80% dotazovaných vnímalo SNP jako kladné. O rok později se číslo mírně snížilo, ale stále byla podpora lidu neuvěřitelných 71%. Povstání se dokonce objevilo na čtvrtém místě v průzkumu nejkladnějších historických událostí 20. století. A památník SNP v Banské Bystrici se zařadil k nejpevnějším znakům moderních dějin.²³⁸

Slovenský deník *Sme* nám zprostředkoval roku 2004 konkrétní čísla mrtvých osob v důsledku SNP. Co se týče padlých německých civilních obyvatel, umístila se na prvním místě slovenská obec Sklené se 189 oběťmi. Následoval Ružomberok se 146 a Banská Štiavnica s 83 mrtvými. Nejvíce zavražděných slovenských

²³⁶ Ivan RAJECKÝ, *Slovenské národní povstání oslavované i zatracované*, ZN noviny 4 (202), 1994, s. 13.

²³⁷ Peter SCHUTZ, *Dilema státu versus režim aneb Kontroverzní slovenské svátky*, DT 4 (203), 1995, s. 9.

²³⁸ Elena MANNOVÁ, *Slovenské národné povstanie a politická pamäť*, in: *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, s. 229, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 9. 3. 2017].

civilních osob bylo v Nemecké, a to přibližně 900. Poté v Kremničke, kde bylo na 747 obětí a třetí místo zaujímá Ostrý Grúň a Kľak s počtem 146.²³⁹

3. 5. Okamžiky z oslav po roce 1989

Po pádu komunismu informovaly *ZN noviny* veřejnost o tom, že proběhlo 27. srpna 1994 setkání šesti prezidentů na oslavách padesátého výročí SNP. Slovenský prezident Michal Kováč přivítal pět představitelů zemí, a to Bulharsko, Českou republiku, Maďarsko, Polsko a Slovinsko. Jmenovitě Željki Želeva, Václava Havla, Árpáda Göncze, Lecha Walesu a Milana Kučana. Oslavy započaly položením věnců u Památníku SNP v Bánské Bystrici. Přítomna byla i americká delegace v čele s velvyslankyní USA v OSN Madeleine Albrightovou. Společně si prošli Muzeum SNP. Následovalo prezidentské vyznamenání určené padesáti odbojářům. Jedním z těch, kteří obdrželi pamětní medaili, byl i Čech Jakub Čermín. V památníku SNP bylo odhaleno heslo: „*Zahraničným účastníkům SNP-vděčné Slovensko.*“²⁴⁰ Vyvrcholením oslav byl projev slovenského prezidenta, který zveřejnilo *Svobodné slovo*. Prezident v něm vzpomínal na SNP, kde bojovaly se slovenskými hrdiny i jiné národy, z nichž na prvním místě jmenoval český lid. „*Nebyla vina povstání, ale vina velmocenské hry, že i na Slovensku po únoru 1948 zavládla komunistická diktatura. Slováci přece před 50 lety nepovstali proti fašismu a německé okupaci proto, aby vyměnili jednu diktaturu za druhou.*“²⁴¹

Jubilejní sedmdesáté výročí SNP proběhlo v Banské Bystrici relativně poklidně. Jedinou událostí, která rozvášnila opěr názory ve společnosti, bylo Kotlebovo gesto. Ten pověsil ze svého pracovního okna plakát, na kterém se vyjímá nápis *Yankees go home! Stop NATO*. Tento transparent vypovídal o negativním vztahu Kotleby k členství Slovenska v NATO. Následně se z průběhu oslav vytratil a slovo převzal Miroslav Belička, mluvčí banskobystrického samosprávného kraje.

²³⁹ Kveta FAJČÍKOVÁ, *Vojnový zločin v Sklenom se predsa bude vyšetrovať*, dostupné online (<https://www.sme.sk/c/1463512/vojnovy-zlocin-v-sklenom-sa-predsa-bude-vysetrovat.html>), publikováno: 17. 4. 2004, [citováno k 2. 3. 2017].

²⁴⁰ *Šest prezidentů se setkali na oslavách 50. výročí SNP*, *ZN noviny* 4 (202), 1994, s. 1.

²⁴¹ *Rozdělení Československa nezměnilo význam SNP*, *SS* 50 (202), 1994, s. 1.

Ten se za transparent postavil, nakonec byl však z povědomí lidí odstraněn.²⁴² Na oslavách byli přítomni zástupci ze třiceti zemí. Českou republiku reprezentoval prezident Miloš Zeman a ministr obrany Martin Stropnický.²⁴³ Významným zástupcem bylo také Rusko, kde nahradil prezidenta Putina ministr obrany Sergej Šojgu. Na povstaleckém území bylo zabito na 60 659 členů Rudé armády. Těla mnohých se ani nenašla a neproběl tudíž ani jejich důstojný pohřeb. V těchto dnech se tedy vzpomínalo na jejich čest a památku.²⁴⁴ Kromě Banské Bystrice se povstání připomínalo ve třech vesnicích středního Slovenska. Šlo o Ostrý Grůň, Kľak a Kališče, jenž byly kvůli nacistům srovnány se zemí, neboť spolupracovaly s partyzány.²⁴⁵

Sedmdesáté druhé výročí SNP se opět slavilo v Banské Bystrici. V čele oslav stáli prezident Andrej Kiska a premiér Robert Fico. Na vzpomínkové oslavy nedorazil opět Marián Kotleba. Kiska připomněl, že je stále nutné sledovat projevy vztahu k fašismu. Tím narážel především na Kotlebu a jeho gesto u příležitosti sedmdesátého prvního výročí SNP, kdy pověsil na úřední budovu černé vlajky.²⁴⁶

²⁴²ČAS, *Oslavy 70. výročia SNP: Kotleba sa povstalcom do očí nepozrel, „hrdinsky“ vešal transparent!*, dostupné online (<https://www.cas.sk/clanok/291952/oslavy-70-vyrocia-snp-kotleba-sa-povstalcom-do-oci-nepozrel-hrdinsky-vesal-transparent/>), publikováno: 30. 8. 2014, [citováno k 11. 3. 2017].

²⁴³ Vojtěch BERGER, *Slovensko se chystá na oslavy 70. výročí SNP, projekty připravila i televize či divadlo*, dostupné online (http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/slovensko-se-chysta-na-oslavy-70-vyroci-snp-projekty-pripravila-i-televize-ci-divadlo--1389891?print=1), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 2. 3. 2017].

²⁴⁴ Jaroslav ŠAJTAR, *Před 70 lety vypuklo Slovenské národní povstání, úzce se dotýká i českých dějin*, dostupné online (<http://www.reflex.cz/clanek/historie/58670/pred-70-lety-vypuklo-slovenske-narodni-povstani-uzce-se-dotyka-i-ceskych-dejin.html>), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 8. 3. 2017].

²⁴⁵ Vojtěch BERGER, *Slovensko se chystá na oslavy 70. výročí SNP, projekty připravila i televize či divadlo*, dostupné online (http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/slovensko-se-chysta-na-oslavy-70-vyroci-snp-projekty-pripravila-i-televize-ci-divadlo--1389891?print=1), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 2. 3. 2017].

²⁴⁶ *Takto si slovenská politická špička uctila povstanie: Kotleba zase chybal, Paška prekvapil*, dostupné online (<https://www.cas.sk/clanok/442948/takto-si-slovenska-politicka-spicka-uctila-povstanie-kotleba-zase-chybal-paska-prekvapil/>), publikováno: 30. 8. 2016, [citováno k 11. 3. 2017].

Závěr

Prostřednictvím studia dobového československého, českého i slovenského tisku byla zdokumentována změna názorů a vztahu veřejnosti k povstání od roku 1944 až do současné doby. Práce také nastínila přípravu, průběh a důsledky Slovenského národního povstání či slovenské reakce na povstání po roce 1989. Výsledky práce vycházejí ze studia archivního materiálů Archivu Národní knihovny České republiky i z odborné literatury. Cíl práce byl tedy splněn.

Měnící se názor na SNP úzce souvisel s aktuálním politickým děním. SNP bylo v době existence posledních let první Slovenské republiky vnímáno jako zločinecký akt proti vlastnímu státu. Tento názor upevňovaly vládní a kulturní elity státu. I protektorátní vláda povstání zavrhla. Česká společnost však vnímala tento čin jako odčinění zrady ze 14. března 1939 a odsoudila chladný postoj bratislavských Ľudáků i prezidenta Jozefa Tisa. Po skončení 2. světové války se pohled na SNP výrazně změnil. V důsledku kolaborace s nacisty byli tehdejší zástupci moci odsunuti z povědomí veřejného života. Nahradili je (staro)noví politici mezi kterými se nacházelo mnoho přímých účastníků povstání. Ti SNP vnímali jako nástroj, díky kterému se začlení do vítězné protinacistické koalice. Do popředí se tak dostal i Gustáv Husák.

Následné oslavy výročí byly doprovázeny pietními akty, manifestacemi a slavnostními programy. Po únorovém převratu roku 1948 se komunisté stali oficiálně iniciátory hodnocení povstání a získali dohled nad veřejným zprostředkováním této události. Od této chvíle se oslavy SNP veřejně prezentovaly ve smyslu československo-sovětského přátelství, statečného boje komunistického hnutí s důrazem na budovatelské a hospodářské cíle. V padesátých letech ovládly na Slovensku politickou scénu procesy s buržoazními nacionalisty, které odsoudily i Gustáva Husáka. SNP však bylo, i přes eliminaci osob spojených se SNP, nadále hodnoceno pozitivně. V tomto období se SNP předkládalo jako historický akt, ale především jako vklad do socialistické budoucnosti. Nadále se upevňoval veřejný názor, který hlásal, že v čele SNP stála komunistická strana a ne Londýn.

V šedesátých letech došlo k postupnému uvolnění režimu, který byl spjat i s tichou rehabilitací Gustáva Husáka. Došlo k vytvoření nového státního znaku, ve kterém se objevila nově rudá hvězda a slovenský dvojkríž, na hrudi českého lva, byl

vyměněn za vrchol Kriváň a plameny symbolizující SNP, jež se v tomto období spojovalo s rozvojem československých vztahů. Slavnostních shromáždění i rozhovorů o SNP se poprvé od roku 1948 účastnili opět i civilní a veřejní zástupci nekomunistického odboje. Historie povstání se tak začala zaplňovat. V období Pražského jara se vrátil do vrcholné politiky Gustáv Husák, který vedl a kontroloval oficiální zprostředkování SNP. Jeho věznění v období kultu osobnosti mu pomohlo zvýšit důvěryhodnost v očích veřejnosti. Následně však přišla sovětská okupace spojená s hromadným odstraňováním politicky nevhodných osob a situace začala opět přituhovat a příběh povstání se dostal do starých kolejí.

Až do srpna 1989 se oslavovala zejména hlavní úloha strany a účelové zprostředkování SNP ve smyslu revolučního přechodu vedoucího k socialismu. Roku 1989 už jsme mohli sledovat v periodikách u příležitosti čtyřicátého pátého výročí SNP radikální útlum mohutných článků, které se vyjímaly i na celých stránkách a popisovaly statisícové manifestace a detailní průběh oslav. Husákův dohled nad prezentací SNP přerušil v roce 1989 státní převrat. Pro Husáka to byla politická porážka a selhání, neboť byl přesvědčeným komunistou až do konce svého života.

Před rokem 1989 už sice existovaly rozdílné názory na SNP, ale nikdo si je nedovolil veřejně znevážit. Po pádu státního socialismu už neprobíhaly propagační akce. Zmizely symboly a hesla, prostřednictvím kterých se prohlašoval za zákonný komunismus. Tradice spojená s pravidelnými oslavami se však zachovala. Vypukla nová publikační vlna, kterou reprezentovala např. i dříve pronásledovaná díla historika Jozefa Jablonického. Česká společnost se ukázala jako relativně jednotná ve vztahu k SNP. Pozitivní vztah dokládá např. první prezident České republiky Václav Havel či členové KSČM (Miroslav Grebeníček, Miloslav Ransdorf, Zdeněk Klanica, Vojtěch Filip).

Na druhé straně stojí slovenská společnost, u které není tajemstvím, že je v pohledu na SNP rozpolcená. Část slovenské společnosti přijímá povstání jako úder na suverenitu státu. Povstání hodnotí negativně např. nacionalisticky orientovaný publicista František Vnuk a především negativně vystupující předseda LSNS Marian Kotleba. Povstání také odsuzovali osobně zainteresovaní angažovaní politici první Slovenské republiky, mezi jinými slovenský politik a pozdější emigrant Ferdinand Ďurčanský. Mnozí Slováci mají však k SNP kladný vztah. Jmenujme např. prvního prezidenta samostatné Slovenské republiky Michala Kováče, premiéra Roberta Fica,

historika Ivana Kamence či historika Vojenského historického ústavu v Bratislavě Františka Cséfalvayho.

Po pádu komunismu proběhly několikrát sociologické výzkumy, které odhalily zajímavé výsledky. Část obyvatelstva totiž podporovala současně Tisa i SNP. Tento nejednotný přístup můžeme sledovat na Slovensku i v současnosti. Všeobecně můžeme říci, že v současném slovenském pohledu se vyskytuje jak záporný názor, který vítězil za slovenského státu, tak pozitivní pohled na SNP.

Tato práce by mohla do budoucnosti posloužit k hlubšímu bádání. Toto téma mě velice zaujalo a hodlám se mu i nadále věnovat ve své publikační aktivitě. I jako budoucí učitelka plánuji seznamovat studenty s významem SNP. Zajímavé poznání by mohlo představovat např. osobní setkání s potomky pamětníků povstání. Inspirativním by mohlo být také vytvoření ankety, která by porovnávala názor různých věkových generací na SNP.

Osobně se přikláním na stranu podporovatelů SNP. Povstání bylo dle mého názoru hrdinským činem. Slovenští bojovníci se chtěli vymanit z německého područí a byli odhodláni pro dobro slovenského státu obětovat i svůj vlastní život. Slovenský národ by tak měl být na tento státní svátek právem hrdý a měl by mladým generacím připomínat statečnost a odvahu svých předků.

Seznam zkratek

ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČTK	Česká tisková kancelář
DT	Denní telegraf
HG	Hlinkova garda
HN	Haló noviny
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSS	Komunistická strana Slovenska
LD	Lidová demokracie
LSNS	Ludová strana Naše Slovensko
MF /MFD	Mladá fronta /Mladá fronta dnes
Npor.	nadporučík
Pplk.	podplukovník
RP	Rudé právo
SAV	Slovenská akademie věd
SNP	Slovenské národní povstání
SNS	Slovenská národní strana
SS	Svobodné slovo
SSSR	Sovětský svaz
SNR	Slovenská národní rada
TASR	Tlačová agentúra Slovenskej republiky
VÚ	Vojenské ústředí

Seznam pramenů a literatury

Periodika:

SCHUTZ, Peter, *Dilema státnost versus režim aneb Kontroverzní slovenské svátky*, Denní telegraf 4 (203), 1995, s. 9.

Húfne sa vzdávajú. Gardista 6 (242), 1944, s. 1.

Osud zradcov, Gardista 6 (248), 1944. s. 1.

GREBENÍČEK, Miroslav, *Mít odvahu vyzkoušet neznámé cesty*, Haló noviny 4 (197), 1994, s. 7.

RANSDORF, Miloslav, *Povstání pro Československo*, Haló noviny 5 (201), 1995, s. 7.

KOJZAR, Jaroslav, *Slovenské národní povstání patří mezi nejvýznamnější události našich národních dějin*, Haló noviny 9 (199), 1999, s. 1.

KOJZAR, Jaroslav, *Slovenské národní povstání patří mezi nejvýznamnější události našich národních dějin*, Haló noviny 9 (199), 1999, s. 3.

Výročie SNP štátnym sviatkom SR, Hospodářské noviny 36 (191), 1992, s. 2.

Sovětsíí hosté si prohlédli Hrad, Lidová demokracie 20 (207), 1964, s. 1.

STRÖBINGER, Rudolf, *Velký svátek*, Lidová demokracie 20 (207), 1964, s. 1.

ŽALMAN, Zbyněk, *Nevyčerpatelný zdroj síly*, Lidová demokracie 40 (204), 1984, s. 1.

Pietní akt u Mauzolea V. I. Lenina v Moskvě, Lidová demokracie 40 (204), 1984, s. 4.

Slovenské národní povstání, Mladá fronta 7 (203), 1951, s. 1.

Významná výstava, Mladá fronta 30 (204), 1974, s. 1.

V kolébce povstání, Mladá fronta 30 (204), 1974, s. 4.

- Povstání je trvalá hodnota v paměti lidu*, Mladá fronta 40 (204), 1984, s. 3.
- HOŠEK, Jiří, *Záznamy odkrývají zapomenuté boje SNP*, Mladá fronta dnes 15 (201), 2004, s. A/10.
- Velká manifestace bratislavských pracujících k desátému výročí Slovenského národního povstání*, Práce 10 (209), 1954, s. 1.
- Odkaz SNP-uskutečnit linii XIV. sjezdu KSČ*, Práce 30 (204), 1974, s. 1.
- Výstava Slovenské národní povstání včera slavnostně otevřena*, Práce 40 (203), 1984, s. 1.
- Zahájení oslav slovenského povstání*, Pravda 1 (92), 1945, s. 1.
- Projev ministra vnitra Noska*, Pravda 1 (92), 1945, s. 1.
- Věčné bratrství Čechů a Slováků*, Pravda 4 (202), 1948, s. 1.
- Kopřivnice povýšena na město*, Pravda 4 (202), 1948, s. 1.
- Intriky buržoazních představitelů*, Pravda 50 (103), 1959, s. 1.
- Co partyzán, to hrdina práce*, Rudé právo 25 (95), 1945, s. 1.
- VODIČKA, Jan, *Úloha politických vězňů v republice*, Rudé právo 25 (95), 1945, s. 1.
- Slovenské národní povstání základní otázkou čs. státní politiky*, Rudé právo 25 (95), 1945, s. 2.
- Jednotu národa ruší agenti reakce v ostatních stranách*, Rudé právo 27 (201), 1947, s. 1.
- SLÁNSKÝ, Rudolf, *Odkaz slovenského národního povstání*, Rudé právo 27 (201), 1947, s. 1.
- GOTTWALD, Klement *Odkaz povstání přikazuje být na stráži a bez milosti rozdrtit každý pokus reakce*, Rudé právo 28 (202), 1948, s. 1.

BAŠŤOVANSKÝ, Štefan, *V duchu slovenského národného povstání*, Rudé právo 28 (202), 1948, s. 1.

Za dovršení slavného odkazu Slovenského národného povstání, Rudé právo 30 (203), 1950, s. 1.

Oslavy 6. výročí Slovenského národného povstání v krajích, Rudé právo 30 (203), 1950, s. 1.

Plníme odkaz Slovenského národného povstání, Rudé právo 31 (203), 1951, s. 1.

Naši pracující vzpomněli 9. výročí slovenského národného povstání, Rudé právo 33 (241), 1953, s. 2.

Slavnostní večer v bratislavském Národním divadle, Rudé právo 34 (239), 1954, s. 2.

Uctění památky sovětských hrdinů na bratislavském Slavíně, Rudé právo 34 (239), 1954, s. 2.

Otevření výstavy v Bratislavě, Rudé právo 34 (239), 1954, s. 2.

Na slavných místech našeho lidu, Rudé právo 36 (242), 1956, s. 1.

Pietní pocta hrdinům, Rudé právo 44 (240), 1964, s. 2.

Společná cesta Čechů a Slováků k socialismu odpovídá zájmu celé naší společnosti, Rudé právo 47 (237), 1967, s. 1.

Projev soudruha Antonína Novotného, Rudé právo 47 (237), 1967, s. 1.

Pevně za ideály Čechů a Slováků, Rudé právo 48 (240), 1968, s. 3.

Slovenští komunisté píší A. Dubčekovi, Rudé právo 48 (240), 1968, s. 3.

ZÁBOJNÍK, Oldřich, *Slovenské národní povstání-věc společné národní hrdosti*, Rudé právo 49 (203), 1969, s. 4.

Oslavy 30. výročí SNP v Banské Bystrici začaly, Rudé právo 54 (204), 1974, s. 1.

V historickém centru povstání vyvrcholily oslavy 40. výročí SNP, Rudé právo 64 (204), 1984, s. 1.

- Mohutná manifestace v Banské Bystrici*, Rudé právo 64 (204), 1984, s. 2.
- Svět si připomíná 40. výročí SNP*, Rudé právo 64 (204), 1984, s. 7.
- Naše síla je v bratrské jednotě národů a národností ČSSR*, Rudé právo 64 (205), 1984, s. 2.
- Výstavy k výročí SNP*, Rudé právo 64 (205), 1984, s. 2.
- BARTÓK, Jan – NĚMETH, Štefan – ZEMAN, Miroslav, *Protifašistická škola internacionalismu*, Rudé právo 69 (203), 1989, s. 1.
- ŠÍŠKA, Miroslav, *Životopis první výzvy*, Rudé právo ročník 1, 1991, s. 5.
- ŠÍŠKA, Miroslav, *Povstání a budoucnost Slovenska*, Rudé právo 4 (201), 1994, s. 13.
- Manifestace pražských pracujících k 10. výročí Slovenského národního povstání*, Svobodné slovo 10 (208), 1954, s. 7.
- Slovensko vřele přivítalo sovětské přátele*, Svobodné slovo 20 (207), 1964, s. 1.
- 30. výročí SNP*, Svobodné slovo 30 (201), 1974, s. 1.
- Významné výročí oslavuje celá země*, Svobodné slovo 30 (204), 1974, s. 4.
- Filmy k 30. výročí*, Svobodné slovo 30 (204), 1974, s. 5.
- Rozdělení Československa nezměnilo význam SNP*, Svobodné slovo 50 (202), 1994, s. 1.
- KOHOUT, Luboš, *Husák chtěl připojit Slovensko k SSSR*, Svobodné slovo 50 (198), 1994, s. 7.
- SÝKOROVÁ, Ludmila, *Historie nabádá Slováky k opatrnosti*, Svobodné slovo 50 (200), 1994, s. 2.
- HORELOVÁ, Eliška, *Slovenská diplomacie nezná minulost Jozefa Nemsily?*, Svobodné slovo 87 (115), 1995, s. 10.

GEBHART, Jan, *Trest smrti za pomoc slovenským povstalcům*, Zemské noviny 9 (218), 1999, s. 7.

Šest prezidentů se setkali na oslavách 50. výročí SNP, ZN noviny 4 (202), 1994, s. 1.

RAJECKÝ, Ivan, *Slovenské národní povstání oslavované i zatracované*, ZN noviny 4 (202), 1994, s. 13.

Süddeutsche Zeitung: Výročí SNP posiluje identitu mladého státu, ZN noviny 4 (202), 1994, s. 13.

Literatura:

- ČAPLOVIČ, Dušan a kol., *Dějiny Slovenska*, Bratislava 2000, 309 s. ISBN 80 88880-39-4.
- ĐURICA, Milan Stanislav, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, Bratislava 1996, 274 s. 80-80-01427.
- HRBEK, Jaroslav a kol., *Draze zaplacená svoboda: Osvobození Československa 1944–1945, Svazek I.*, Praha 2009, 351 s. ISBN 978-80-7185-974-1.
- JABLONICKÝ, Jozef, *Glosy o historiografii SNP: Zneužívanie a falšovanie dejín SNP*, Bratislava 1994, 153 s. ISBN 80-85727-19-6.
- KAMENEC, Ivan, *Tragédia politika, kňaza a človeka*, Bratislava 1998, 148 s. ISBN 80-7115-147-5.
- KOHÁROVÁ, Marta, *Politické a sociálně ekonomické dějiny Slovenska 20. století, 2. díl 1939–1945: Čítanka textů pro studenty historie*, Hradec Králové 2009/2010, 533 s.
- KOVÁČ, Dušan, *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, 434 s. ISBN 978-80-7422-099-9.
- KRÁL, Václav, *Historické mezníky ve vývoji Československa*, Praha 1978, 224 s.
- LACKO, Martin, *Slovenské národné povstanie 1944*, Bratislava 2008, 223 s. ISBN 978-80-8085-575-8.
- MÍČEV, Stanislav a kol., *Slovenské národné povstanie 1944*, Banská Bystrica 2009, 208 s. ISBN 978-80-970238-3-6.
- PEKŇÍK, Miroslav, *Slovenské národné rady*, Bratislava 1998, 201 s. ISBN 80-88878-25-X.
- RAŠLA, Anton, *Proces s dr. J. Tisom: Spomienky obžalobcu Antona Rašlu a obhajcu Ernesta Žabkayho*, Bratislava 1990, 252 s. ISBN 80-85260-03-4.
- RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: Česko-slovenské vztahy 1914–1945*, Bratislava 1997, 360 s. ISBN 80-88880-10-6.
- RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, 677 s. 978-80-7429-133-3.
- TAKÁČ, Ladislav, *SNP v pamäti národa: Materiály z vedeckej konferencie k 50. výročiu SNP, Donovaly 26.–28. apríla 1994*, Bratislava 1994, s. 392. ISBN 80-85727-22-26.

Internetové zdroje:

Elektronické publikace:

IVANIČKOVÁ, Edita a kol. *Z dejín demokratických a totalitných režimov: na Slovensku a v Československu v 20. storočí*, Bratislava 2008, 413 s, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/20888/kamenec70.pdf>), [citováno k 17. 3. 2017].

KŠIŇAN, Michal a kol. *Komunisti a povstania: Ritualizácia pripomínania si protifašistických povstaní v strednej Európe (1945–1960)*, Krakov 2012, 282 s, dostupné online (<http://forumhistoriae.sk/documents/10180/115199/ksinan.pdf>), [citováno k 13. 3. 2017].

Elektronické video:

DOSKOČIL, Zdeněk, *Gustáv Husák a jeho doba*, dostupné online (<http://vzdej.cz/video/gustav-husak-a-jeho-doba-phdr-zdenek-doskocil-ph-d/>), zveřejněno: 7. 11. 2015, [citováno k 7. 3. 2017].

Elektronické články:

BERGER, Vojtěch, *Slovensko se chystá na oslavy 70. výročí SNP, projekty připravila i televize či divadlo*, dostupné online (http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/slovensko-se-chysta-na-oslavy-70-vyroci-snp-projekty-pripravila-i-televize-ci-divadlo--1389891?print=1), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 2. 3. 2017].

ČAS, *Oslavy 70. výročia SNP: Kotleba sa povstalcom do očí nepozrel, „hrdinsky“ vešal transparent!*, dostupné online (<https://www.cas.sk/clanok/291952/oslavy-70-vyrocia-snp-kotleba-sa-povstalcom-do-oci-nepozrel-hrdinsky-vesal-transparent/>), publikováno: 30. 8. 2014, [citováno k 11. 3. 2017].

ČTK, *Slovenský prezident: Kotleba je fašista, tak to je*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/slovensky-prezident-kotleba-je-fasista-tak-to-je_378869.html?showTab=diskutovane), publikováno: 7. 4. 2016, [citováno k 20. 3. 2017].

ČTK, *Berlínská výstava připomíná Slovenské národní povstání*, dostupné online (http://www.tyden.cz/rubriky/kultura/umeni/berlinska-vystava-pripomina-slovenske-narodni-povstani_399040.html), publikováno: 24. 9. 2016, [citováno k 2. 3. 2017].

FAJČÍKOVÁ, Kveta, *Vojnový zločin v Sklenom se predsa bude vyšetrovať*, dostupné online (<https://www.sme.sk/c/1463512/vojnovy-zlocin-v-sklenom-sa-predsa-bude-vysetrovat.html>), publikováno: 17. 4. 2004, [citováno k 2. 3. 2017].

KOJZAR, Jaroslav, *Slovenské národní povstání je součástí i našich národních dějin*, dostupné online (<http://www.halonoviny.cz/articles/view/28576682>), publikováno: 1. 9. 2014, [citováno k 12. 3. 2017].

KUČERA, Vladimír, *Česko-slovenské vztahy v hledáčku Historického magazínu*, dostupné online (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1462045-cesko-slovenske-vztahy-v-hledacku-historickeho-magazinu>), publikováno: 31. 7. 2007, [citováno k 11. 4. 2017].

MATEJIČKA, Ivan, *Konflikt Novotného v Martine podľa historika odštartoval jeho pád*, dostupné online (<https://domov.sme.sk/c/3454405/konflikt-novotneho-v-martine-podla-historika-odstartoval-jeho-pad.html>), publikováno: 24. 8. 2007, [citováno k 6. 3. 2017].

MICHELA, Miroslav, *Člověk ve válce a válka v člověku*, s. 3–5, dostupné online (<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clovek-ve-valce-a-valka-v-cloveku-slovenske-zamysleni/>), publikováno: 25. 8. 2014, [citováno k 6. 3. 2017].

ŠAJTAR, Jaroslav, *Před 70 lety vypuklo Slovenské národní povstání, úzce se dotýká i českých dějin*, dostupné online (<http://www.reflex.cz/clanek/historie/58670/pred-70-lety-vypuklo-slovenske-narodni-povstani-uzce-se-dotyka-i-ceskych-dejin.html>), publikováno: 28. 8. 2014, [citováno k 8. 3. 2017].

TASR, *Historik: Bez SNP by bolo Slovensko na strane porazených*, dostupné online (<http://www.teraz.sk/slovensko/historik-snp-slovensko-1944/95467-clanok.html>), publikováno: 22. 8. 2014, [citováno k 3. 3. 2017].

TASR, *Ďurčanský, likvidátor demokracie na Slovensku, sa narodil pred 110 rokmi*, dostupné online (<http://www.teraz.sk/magazin/ferdinand-durcansky-sa-narodil-pred-1/234075-clanok.html>), publikováno: 18. 12. 2016, [citováno k 5. 3. 2017].

Fico vyzval Slovákov, aby boli hrdí na SNP, dostupné online (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/291199-fico-vyzval-slovakov-aby-boli-hrdi-na-snp/>), publikováno: 27. 8. 2013, [citováno k 12. 3. 2017].

Online s historikom Ivanom Kamencom, dostupné online (<https://spravy.pravda.sk/otazky-a-odpovede/392-online-s-historikom-ivanom-kamencom/>), publikováno: 29. 8. 2004, [citováno k 6. 3. 2017].

Takto si slovenská politická špička uctila povstanie: Kotleba zase chýbal, Paška prekvapil, dostupné online (<https://www.cas.sk/clanok/442948/takto-si-slovenska-politicka-spicka-uctila-povstanie-kotleba-zase-chybal-paska-prekvapil/>), publikováno: 30. 8. 2016, [citováno k 11. 3. 2017].

Seznam příloh

Příloha č. 1.: Smrt' nacizmu! Plakát z období Slovenského národního povstání.
Zdroj: 30. výročí SNP, fotografický soubor, Praha 1974.

Příloha č. 2.: Banská Bystrica 29. 8. 1944. Za demokraciu. Za Československo.
Plakát z období Slovenského národního povstání.
Zdroj: <http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:TMP.285>.

Příloha č. 3.: Z novin VATRA vydaných k oslavám 1. výročí SNP 29. 8. 1945 v
Bánské Bystrici.

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/povstalci-a-oslavy-snp-jako-predmet-oficialniho-pripominani-protifasistickeho-odboje/>.

Příloha č. 4.: Mapa ukazující Slovenské povstání v roce 1944.

Zdroj: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=7030&f=389>.

Příloha č. 5.: Banská Bystrica, vydávanie vojenskej výstroje a výzbroje počas
mobilizácie v radvanských kasárnách začiatkom septembra 1944. Prvé dni Povstania
pred veliteľstvom Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Banskej Bystrici.

Zdroj: MIČEV, Stanislav a kol. *Slovenské národné povstanie 1944*. Banská Bystrica,
2009, 208 s.

Příloha č. 6.: Nastúpené okupačné nacistické jednotky a 5. rota HG v Banskej
Bystrici 30. 10. 1944. Prezident Jozef Tiso vyznamenáva nacistických okupantov
v Banskej Bystrici 30. 10. 1944.

Zdroj: MIČEV, Stanislav a kol. *Slovenské národné povstanie 1944*. Banská Bystrica,
2009, 208 s.

Příloha č. 7.: gen. Ján Golian

Zdroj: <http://www.vhu.sk/zacnite-s-vystahovanim/>.

Příloha č. 8.: Rudolf Viest.

Zdroj: <http://www.najkraisikraj.sk/viest-rudolf/>.

Příloha č. 9.: Gustáv Husák.

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1433772-husak-mel-obrovskou-moc-jeho-smrt-ale-vyvolala-jen-nepatrny-zajem>.

Příloha č. 10.: Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici.

Zdroj: <http://www.digitalnemuzeum.sk/pozvanie/prihlaska>.

Příloha č. 11.: Pamätník v Nemeckej.

Zdroj: <http://www.galeriaslovakia.sk/detail.php?idfoto=9067>.

Příloha č. 12.: Pomník obetiam fašistických represálií v Kremničke.

Zdroj: <http://www.najkrajssikraj.sk/banska-bystrica-pomnik-obetiam-fasistickyh-represalii-v-kremnicke/>.

Příloha č. 13.: Pamätník obetiam vojny v obci Kl'ak.

Zdroj: <http://mapio.net/pic/p-70933707/>.

Příloha č. 1.: Smrt nacizmu! Plakát z období Slovenského národního povstání.
Zdroj: 30. výročí SNP, fotografický soubor, Praha 1974.

Příloha č. 2.: Banská Bystrica 29. 8. 1944. Za demokraciu. Za Československo.
Plakát z období Slovenského národného povstání.
Zdroj:<http://www.webumenia.sk/dielo/SVK:TMP.285>.

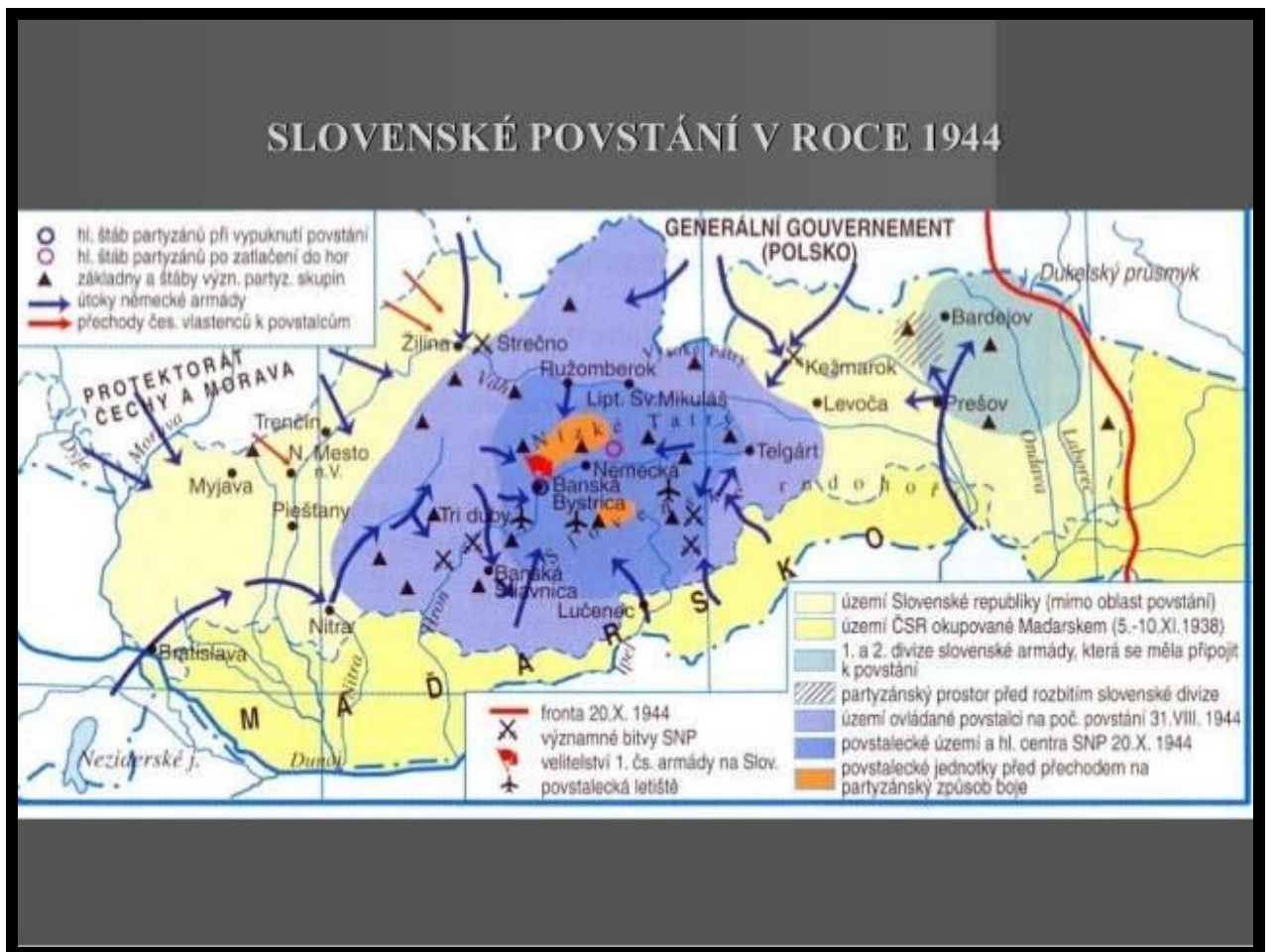
Příloha č. 3.: Z novin VATRA vydaných k oslavám 1. výročí SNP 29. 8. 1945 v Banské Bystrici.

Zdroj: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/povstalci-a-oslavy-snp-jako-predmet-oficialniho-pripominani-protifasistickeho-odboje/>.

Příloha č. 4.: Mapa ukazující Slovenské povstání v roce 1944.

Zdroj: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?t=7030&f=389>.

Příloha č. 5.: Banská Bystrica, vydávanie vojenskej výstroje a výzbroje počas mobilizácie v radvanských kasárnách začiatkom septembra 1944. Prvé dni Povstania pred veliteľstvom Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Banskej Bystrici.

Zdroj: MIČEV, Stanislav a kol. *Slovenské národné povstanie 1944*. Banská Bystrica, 2009, 208 s.

Banská Bystrica, vydávanie vojenskej výstroje a výzbroje počas mobilizácie v radvanských kasárnách začiatkom septembra 1944

Prvé dni Povstania pred veliteľstvom Hlavného štábu partizánskeho hnutia v Banskej Bystrici

Příloha č. 6.: Nastúpené okupačné nacistické jednotky a 5. rota HG v Banskej Bystrici 30. 10. 1944. Prezident Jozef Tiso vyznamenáva nacistických okupantov v Banskej Bystrici 30. 10. 1944.

Zdroj: MIČEV, Stanislav a kol. *Slovenské národné povstanie 1944*. Banská Bystrica, 2009, 208 s.

Nastúpené okupačné nacistické jednotky a 5. rota HG v Banskej Bystrici 30. 10. 1944

Prezident Jozef Tiso vyznamenáva nacistických okupantov v Banskej Bystrici 30. 10. 1944

Příloha č. 7.: gen. Ján Golian.

Zdroj: <http://www.vhu.sk/zacnite-s-vystahovanim/>.

Příloha č. 8: Rudolf Viest.

Zdroj: <http://www.najkraisikraj.sk/viest-rudolf/>.

Příloha č. 9: Gustáv Husák.

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1433772-husak-mel-obrovskou-moc-jeho-smrt-ale-vyvolala-jen-nepatrnny-zajem>.

Příloha č. 10. Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici.

Zdroj: <http://www.digitalnemuzeum.sk/pozvanie/prihlaska>.

Příloha č. 11.: Památník v Nemeckej.

Zdroj: <http://www.galeriaslovakia.sk/detail.php?idfoto=9067>.

Příloha č. 12.: Pomník obetiam fašistických represálií v Kremničke.

Zdroj: <http://www.najkraisikraj.sk/banska-bystrica-pomnik-obetiam-fasistických-represalii-v-kremnicke/>.

Příloha č. 13.: Památník obetiam vojny v obci Kľak.

Zdroj: <http://mapio.net/pic/p-70933707/>.

